

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**СОЦІАЛЬНА РОБОТА З АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ**

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2319-ср
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
І.О. Горбенко

Керівник: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
к.філос.н. Широбокова О.О.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління, доцент,
к.філос.н. Масюк О.П.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
«___» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Горбенко Ірині Олександрівні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з активізації економічного потенціалу молоді

керівник роботи Широбокова Ольга Олександрівна, к.філос.н.,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від «25» травня 2020 року № 605-с

2. Строк подання студентом роботи 8 грудня 2020 року

3. Вихідні дані до роботи Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навчально-методичний посібник. Київ : УДЦССМ, 2001. 220 с.; Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України. Львів : Альма-матер. 2003. 316 с.; Мирошкина М. Р. Зарубежный опыт организации работы с населением в местных сообществах. Москва : Кейп Паблишерз, 2010. 820 с.; Оганян К. М. Инновационные методы практики социальной работы. Санкт-Петербург: Политика, 2015. 450 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Генеза дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді. 2. Уточнення основних понять «соціальна робота», «активізація», «потенціал», «економічний потенціал», «молодь». 3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді. 4. Молодь як об'єкт соціальної роботи. 5. Економічний потенціал: сутність та принципи розвитку. 6. Засоби та методи активізації економічного потенціалу молоді: зарубіжний досвід. 7. Аналіз економічного потенціалу молодого покоління України: проблеми та перспективи. 8. Технології та методи соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді України.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Широбокова О.О. доцент кафедри соціальної філософії та управління	25.05.2020	25.05.2020
Розділ 2	Широбокова О.О. доцент кафедри соціальної філософії та управління	24.06.2020	24.06.2020
Розділ 3	Широбокова О.О. доцент кафедри соціальної філософії та управління	26.09.2020	26.09.2020

7. Дата видачі завдання _____ 25 травня 2020 року _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень – квітень 2020	виконано
2.	Бібліографічний пошук	Травень 2020	виконано
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2020	виконано
4.	I розділ	Червень 2020	виконано
5.	II розділ	Липень – серпень 2020	виконано
6.	III розділ	Вересень – жовтень 2020	виконано
7.	Систематизація висновків	Листопад 2020	виконано
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2020	виконано

Студент _____ І.О. Горбенко _____

Керівник роботи _____ О.О. Широбокова _____

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна _____

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 84 сторінок, 73 позицій у списку літератури.

МОЛОДЬ, СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ПОТЕНЦІАЛ, ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, МОЛОДІЖНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Мета дослідження: дослідження технологій та методів соціальної роботи із активізації економічного потенціалу молоді в Україні.

Об'єкт дослідження: молодь як соціальна категорія населення.

Предмет дослідження: технології соціальної роботи із активізації економічного потенціалу молоді.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняльний, історичний, інституціональний, соціально-комунікаційний.

Гіпотеза: технології соціальної роботи щодо активізації економічного потенціалу молоді стають запорукою успішного врегулювання економічних проблем в державі у молодіжному секторі.

Висновки: 1. Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов віку.

2. Основні принципи розвитку економічного потенціалу: аксіологічний, змістовний, природній, культурний, гуманізації, оптимізації тощо.

3. Основними технологіями соціальної роботи у активізації економічного розвитку молоді є проведення ряд бесід, тренінгів щодо працевлаштування, здобуття освіти та освіти за кордоном, розвиток самосвідомості громадянина тощо.

4. Для активізації економічного потенціалу молоді стають молодіжні центри. Так, послуги молодіжного бізнес-центру в першу чергу спрямовані на: проведення конкурсних програм для студентської молоді та початківців підприємців; розробку бізнес-планів за допомогою консультанта бізнес-центру; проведення семінарів та тренінгів.

SUMMARY

Qualification work consists of 84 pages, 73 literature sources.

YOUTH, SOCIAL WORK, POTENTIAL, ECONOMIC POTENTIAL, YOUTH ENTREPRENEURSHIP

Research purpose is to study technologies and methods of social work on activating economic potential of youth in Ukraine.

Research object is the youth as a social category of the population.

Research subject is the technologies of social work on activating economic potential of youth.

Research methods are analysis, synthesis, induction, deduction, comparative, historical, institutional, social and communication.

Research hypothesis is that technologies of social work on activating economic potential of youth become the key to successful settlement of economic problems in the state in the youth sector.

Conclusions: 1. Youth is the generation of people undergoing the stage of socialization, who are learning, and at a more mature age have already mastered the educational, professional, cultural and other social functions; depending on the specific historical conditions of the age.

2. Basic principles of economic potential development include: axiological, meaningful, natural, cultural, humanization, optimization, etc.

3. The main technologies of social work on activating economic development of youth are a series of interviews, trainings on employment, education including the one abroad, development of the citizen's self-awareness and so on.

4. Youth centers help to activate the economic potential of youth. Thus, the services of the youth business center are primarily aimed at: conducting competitive programs for student youth and novice entrepreneurs; development of business plans with the help of a business center consultant; conducting seminars and trainings.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ.....	9
1.1. Генеза дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді.....	9
1.2. Уточнення основних понять «соціальна робота», «активізація», «потенціал», «економічний потенціал», «молодь»	19
1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді.....	27
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ.....	32
2.1. Молодь як об'єкт соціальної роботи.....	32
2.2. Економічний потенціал: сутність та принципи розвитку	38
2.3. Засоби та методи активізації економічного потенціалу молоді: зарубіжний досвід.....	43
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ.....	52
3.1. Аналіз економічного потенціалу молодого покоління України: проблеми та перспективи	52
3.2. Технології та методи соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді України.....	65
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	78

ВСТУП

Актуальність дослідження. Молодь – соціально-демографічна група, що виділяється на основі вікових особливостей, соціального стану і характеризується специфічними інтересами і цінностями. Розвинені держави на практиці показали, що інвестиції в молодь є передумовою конкурентоздатної економіки.

Однак тільки здорові, освічені, високоморальні, матеріально забезпечені, щасливі молоді громадяни здатні принести максимальну користь державі та суспільству, тому на останніх покладається велика відповідальність за створення гідних стартових економічних умов для молоді та її подальшого розвитку.

У своїх працях молодіжній політиці загалом та деяким аспектам соціального становлення і економічного розвитку молоді приділяли увагу О. Артюх, Є. Бородін, О. Валевський, А. Васильєв, О. Вишняк, Т. Гладка, М. Головатий, В. Головенько, А. Горшкова, А. Камінський, А. Карнаух, О. Корнієвський, Л.Кривачук, Н. Метьолкіна, Н. Некрутенко.

Соціально-економічні проблеми молоді розглядаються економістами, соціологами, психологами та іншими вченими. У плановій економіці дослідники, серед яких Є. Касимовський, В. Новіков, Є. Фетисов, С. Іконнікова та ін. Присвятили розгляду соціально-економічних проблем молоді велику увагу. Є. Касимовський, Ю.Волков, В. Добреньков тощо.

Незважаючи на постійне зацікавлення науковцями молодіжною проблематикою, вона не втрачає своєї актуальності, оскільки сучасне суспільство характеризується швидкими змінами та ризиками, що призводить до необхідності осмислення модернізації механізмів державного управління в сфері сприяння соціальному становленню молоді. Окрім того, на нашу думку, у наукових працях недостатньо уваги приділено комплексному вивченню результатів впливу держави на процес інтеграції молоді в економічну сферу суспільства.

Проблемна ситуація. Тема «Соціальна робота з активізації економічного потенціалу молоді» є проблемною, тому що у сучасних умовах проблеми молодого покоління як забезпечення освітою, житлом для молодих молодожонів, працевлаштуванням тощо набирають інтенсивних обертів. Актуально дослідити, які технології та методи соціальної роботи з молоддю впливають на активізацію економічного потенціалу та допомагає уникнути чи подолати соціально-економічні питання в державі.

Об'єкт дослідження. молодь як соціальна категорія населення.

Предмет дослідження. технології соціальної роботи із активізації економічного потенціалу молоді.

Мета дослідження. Дослідження технологій та методів соціальної роботи із активізації економічного потенціалу молоді в Україні.

Для реалізації визначеної мети потрібно вирішити *завдання дослідження:*

- вивчення ступеня дослідження даної проблеми;
- уточнити основні поняття: «соціальна робота», «активізація», «потенціал», «економічний потенціал», «молодь»;
- визначити принципи та методи дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді;
- дослідити молодь як об'єкт соціальної роботи;
- визначити економічний потенціал: сутність та принципи розвитку;
- дослідити засоби та методи активізації економічного потенціалу молоді: зарубіжний досвід;
- розкрити зміст економічного потенціалу молоді: проблеми та перспективи;
- проаналізувати технології та методи соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді України.

Дана робота потребує постанови основних гіпотез з авторської позиції.

Гіпотеза. Технології соціальної роботи щодо активізації економічного потенціалу молоді стають запорукою успішного врегулювання економічних проблем в державі у молодіжному секторі.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку літератури.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ

1.1. Генеза дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді

Інтерес до вивчення молодіжної проблематики йде корінням ще в античну епоху. У працях Платона, Сократа, Аристотеля знайшли відображення проблеми виховання і навчання молоді, її служіння суспільству і державі, питання дотримання традицій і виконання боргу перед богами і людьми. Осмислення особистому житті молоді, її участь і роль в суспільному житті держави, становлення особистості, виховання і освіти молодого покоління розглядаються в деяких роботах А. Августина, Т. Мора, Т. Кампанелли, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро та ін.

В кінці XIX – початку XX ст. в зв'язку з ускладненням соціальної структури суспільства, кризою традиційної сімейної соціалізації, розвитком системи масової професійної освіти відбулося вивільнення молодого покоління з-під впливу сім'ї та виділення його в якості об'єкта соціалізації з боку держави. Е. Дюркгейм, М. Вебер, П. Сорокін вивчали проблеми соціалізації молоді через виховання і освіти.

Потенціал молодого покоління був органічною складовою класів і груп в роботах К. Маркса і Ф. Енгельса. Вони вважали, що потенціал і головні цінності формуються в процесі життєдіяльності молоді, усвідомлення нею основних потреб, визначення своїх позицій в класових і соціально-групових інтересах.

У 20-30-х рр. XX століття теоретичне осмислення молоді здійснювалося в кількох напрямках. У працях зарубіжних мислителів даного періоду проводилися дослідження поведінки і діяльності молоді. Розглядалася

сукупність притаманних молодому поколінню функцій і культурних властивостей як об'єкта і суб'єкта процесу спадкоємності і зміни поколінь (К. Манхейм, Б. Малиновський, М. Мід). [32, с. 276]. У вітчизняній науці основний інтерес до вивчення молодіжної проблематики висловлювався в проведенні цілеспрямованих соціологічних досліджень праці і побуту молоді, її суспільно-політичної, соціальної активності, ролі і місця в розвитку суспільства.

З другої половини ХХ ст., коли вітчизняна гуманітарна наука після тривалого застою, обумовленого історичними та ідеологічними причинами, почала набувати друге дихання, велика увага стала приділятися аналізу життєдіяльності молодого покоління в суспільстві в цілому. Над цими питаннями працювали відомі вітчизняні вчені-соціологи І. Кон, С. Іконнікова, М. Руткевич, В. Лісовський, В. Шубкін і ін.

На даному історичному етапі вивчення молоді розглядалися наступні проблеми: соціальна обумовленість і вибір позицій молоддю у всіляких сферах життєдіяльності, психологічні особливості юнацтва, процес самопізнання молодих людей, взаємозв'язок між молоддю та суспільством, їх обов'язки та відповідальність по відношенню один перед одним. Подальше осмислення молодіжної проблематики має різноманітні дослідницькі підходи, зумовлені багатогранністю такого складного об'єкта вивчення, як молоде покоління.

Отже, автор проаналізував історичні передумови соціальної роботи з молоддю на різних етапах історичного розвитку суспільства.

Під соціальною роботою з молоддю розуміється професійна діяльність з надання допомоги, як окремій молодій людині, так і групам молодих людей з метою поліпшення або відновлення їх здатності до соціального функціонування; створення умов, що сприяють досягненню цих цілей в суспільстві, а також робота з молодими людьми на комунікативному рівні, за місцем проживання або в трудових колективах. Основним завданням соціальної роботи при цьому є вироблення у молоді здатності самостійно вирішувати свої проблеми, адаптуватися до нових соціально-економічних умов ринкової економіки, отримувати навички самостійного життя і брати участь у

самоврядуванні. Суб'єкт цього виду діяльність - соціальні служби для молоді, які мають сукупність від державних і недержавних структур, спеціалізованих установ з надання соціальної допомоги і захисту молоді, підтримки їх ініціатив.

Одне з перших визначень поняття «молодь» було дано в 1968 р. В. Лисовським: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 30 років» [35, с. 83].

Пізніше більш повне визначення було дано І. Коном: «Молодь – це соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних властивостей. Молодість як певна фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та властивих даному суспільству закономірностей соціалізації» [49, с. 144].

Вибір майбутнього, його планування – це характерна риса молодого віку; він не був би таким привабливим, якби людина заздалегідь знала, що з нею буде завтра, через місяць, через рік. Саме в молоді роки у людини формується світогляд, визначаються найважливіші життєві цілі і цінності, вибираються напрямки і засоби їх реалізації, формується ставлення до себе і світу, суспільству і державі, формуються необхідні навички.

У соціологічному плані виділяють дві сторони впливу суспільного прогресу як об'єктивного фактора на тенденції соціального розвитку молоді. З одного боку, змінюються об'єктивні і суб'єктивні умови макросередовища, опосередковує особливості включення молоді в соціальну структуру суспільства, що позначається як на формуванні соціального обличчя молодого покоління, так і на ступеня розвиненості самої соціальної структури. З іншого боку, чинники суспільного процесу, відображаючись у свідомості молодих людей, впливають на їх потреби, інтереси, ціннісні орієнтації в їх поведінкових

програмах, що, в кінцевому рахунку, також відображається на соціальному вигляді молоді [7, с. 60].

Молодь як особлива соціально-демографічна група має ряд особливостей, що впливають, насамперед із самої об'єктивної сутності. Соціальні особливості молоді визначаються специфічною позицією, яку вона займає в процесі відтворення соціальної структури, а також здатністю не тільки наслідувати, а й перетворювати сформовані суспільні відносини, тобто потенційними сутнісними силами молодої людини. Протиріччя, що виникають всередині цього процесу, лежать в основі цілого комплексу специфічних молодіжних проблем [12, с. 96].

Вивчення і формування економічного потенціалу молоді вимагає соціальної переорієнтації економічних перетворень на макро - і мезо-рівнях [68, с. 22]. Єдино прийнятною нормою оцінки розвитку регіонального буття повинна стати орієнтація на позитивну динаміку параметрів рівня і якості життя молоді. Сталий соціально-економічний розвиток в значній мірі обумовлено потенціалом, звідси очевидна актуальність дослідження ресурсної забезпеченості, в тому числі і в соціально-трудовій сфері [1, с. 35].

Поняття «економічний потенціал» має неоднозначне тлумачення у різних авторів. Дослідники Л.Л. Тонишева, В.А. Чейметова [62], розглядають економічний потенціал молоді в вигляді системи, виділяючи на основі ресурсно-функціонального ознаки такі підсистеми: трудову, інтелектуально-вольову та соціально-інфраструктурну.

Як відзначають Л.Л. Тонишева, В.А. Чейметова економічний потенціал молоді – це резерви нарощування потенціалу робочої сили та підвищення ефективності її використання. Можливості поліпшення освітньої та професійної структури трудових ресурсів виражаються в інтелектуально-вольовому потенціалі. Резерви регіону в розвитку соціальної інфраструктури, поліпшення якості і доступності, пропонованих нею послуг знаходять відображення в соціально-інфраструктурному потенціалі. Також демографічний аспект є базовим для формування економічного потенціалу молоді та характеризує

можливості поліпшення якості населення регіону через зміну кількості реального і потенційного працездатного населення [62].

Молодь є соціальним ресурсом суспільства. Вона, в кінцевому рахунку, визначає майбутнє [26, с. 15]. У перше десятиліття нового століття рівень зайнятості утримується за рахунок працюючого старшого покоління. Однак уже в найближчі десятиліття молодь не зможе на належному рівні, заповнити соціально-трудова потенціал суспільства, як в кількісному, так і в якісному співвідношенні. Зберігається ситуація, при якій молодь, активно включаючись в сфери освіти і економічної зайнятості, не усвідомлює стартових можливостей свого здоров'я, послаблює їх в результаті не зовсім здорового способу життя, і, отже, звужує свої можливості активного життя. Це не стільки результат безтурботності молодості, скільки наслідків дії об'єктивних чинників. Цілком працездатних молодих людей, тим більше що мають значний економічний потенціал, не так вже й багато.

Економічний потенціал включає в себе наступні основні компоненти:

- соціальний потенціал (стан здоров'я, соціальні умови, цінності, питання освіти, сім'ї, життя, емоцій і почуттів, статусу);
- освітній потенціал (наявність знань і можливості молодої людини до засвоєння нових знань);
- професійний потенціал (наявність професійної підготовки та можливості молодої людини в області оволодіння різними видами трудової діяльності);
- кваліфікаційний потенціал (наявність професійного рівня і здатність його підвищення, освоєння більш складного праці).

Важливим показником дієздатності у суспільному та приватному (сімейному) житті виступає трудовий потенціал молодої людини.

Це сукупність освітніх, професійних, кваліфікаційних та інших її можливостей. Одні молоді люди вже готові до використання свого трудового потенціалу, в суспільно корисній діяльності, у інших він може бути затребуваний лише в майбутньому.

Високим є рівень вимог до соціально-психологічного виживання в сучасному суспільстві. Одним із доказів реального існування такої проблеми є виникнення серед молоді стійкого страху «залишитися безробітним» або захворіти. Особливе занепокоєння в сучасній ситуації, поряд із загостренням демографічних процесів, викликає зниження якості людського потенціалу, а, отже, і трудового потенціалу, духовного здоров'я молодої людини. 18-23-річні, як правило, вже мають, принаймні, середню освіту і певну професію. Але досить часто ця професія в суспільстві залишається незатребуваною. Молоді необхідно адаптуватися до самостійного життя (соціалізуватися), активно включатися в процес суспільного виробництва саме в сучасних, тобто далеко в непростих умовах.

У заощадженні населення, особливо молоді, в її професійної соціалізації роль освіти важко переоцінити. Зміст освіти є одним із чинників економічного і соціального прогресу суспільства. Освіченість людини передбачає її соціальну компетентність необхідну для успіху в житті, в тому числі для збереження сім'ї, зміцнення здоров'я, виховання дітей, успішної конкуренції на ринку праці. Безперервність освіти, високу якість освітніх послуг в значній мірі визначає високу якість життя.

Професії, за якими готуються фахівці в різному ступені затребувані на регіональних ринках праці. Все визначається як попитом на цих фахівців, так і рівнем зарплати. Сталий в один час в суспільній свідомості пріоритет економічної та юридичної освіти виявляється в протиріччі з основними тенденціями розвитку сучасного ринку праці. Протиріччя між освітніми орієнтаціями молоді та реальними кадровими потребами сучасного суспільства поглиблюється і охоплює практично всі основні молодіжні групи. Це неминуче призводить до посилення конкуренції молодих людей на ринку праці, і найчастіше призводить до погіршення реальної можливості отримання ними роботи відповідно до бажаною професією. Молоді люди прагнуть розширити свою професійну підготовку відразу за кількома спеціальностями.

Так, наприклад, аналіз професійної соціалізації, проведений в українських вузах, свідчить про те, що вона найменш ефективна в технічних вузах. Саме там найбільш низький відсоток студентів, які прагнуть працювати за фахом. Професійна соціалізація виявляється успішною тільки в тих випадках, якщо молода людина не тільки готова працювати за фахом, яку вона вивчала кілька років, але коли вона має низку якостей необхідних для будь-якої професії. Необхідна ціннісна установка на сумлінну працю, виконавську дисципліну та творчість.

Особливості формування молодіжної політики в Україні дослідили В. Орлов та Н. Метьолкіна, які здійснили системний аналіз механізмів державного управління у сфері молодіжної політики, з'ясували напрями їх модернізації, виокремили принципи державного управління в означеній сфері.

І. Парубчак дослідив організаційно-правові механізми реалізації молодіжної політики на регіональному рівні. Р. Сторожук вивчала європейський досвід реалізації молодіжної політики та можливості його адаптації в Україні. Однак у величезній кількості праць, присвячених дослідженню механізмів державного управління та молодіжній політиці, дуже мало уваги відводиться механізмам державного управління у сфері соціального становлення та розвитку молоді в Україні.

На думку Г. Атаманчука, механізм формування та реалізації державного управління – це сукупність і логічний взаємозв'язок соціальних елементів, процесів і закономірностей, через які суб'єкт державного управління (його компоненти) «схоплює» потреби, інтереси і цілі суспільства в управляючих впливах, закріплює їх у своїх управлінських рішеннях і діях і практично втілює їх в життя, спираючись на державну владу [3, с. 86].

Механізм державного управління, на його думку, це складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління, тобто це інструмент реалізації виконавчої влади держави.

Подібне розуміння цієї державно-управлінської категорії спостерігається у Л. Юзькова, який пропонує два основні підходи до визначення поняття «механізм» – структурно-організаційний та структурно-функціональний.

За першим підходом механізм характеризується як сукупність певних складових елементів, що створюють організаційну основу певних явищ, процесів, а механізм держави – це «сукупність установ», через які здійснюється «державне керівництво суспільством». За другим підходом визначаючи механізм того чи іншого державно-правового інституту (процесу, явища), увагу акцентують не тільки на організаційній основі його побудови, але й на його динаміці, реальному функціонуванні.

Так, Н. Нижник, О. Машков визначають механізм державного управління як складову частину системи управління, що забезпечує вплив на внутрішні (коли йдеться про механізм управління організацією) та зовнішні (коли говорять про механізм взаємодії з іншими організаціями) фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта [6].

Узагальнивши основні та найбільш поширені визначення механізму державного управління, О. Федорчак трактує його як складну систему, що призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [67].

На нашу думку, комплексний механізм державного управління у сфері соціального становлення та розвитку становленню та розвитку молоді в Україні» координуючу роль щодо проведення державної політики у сфері соціального становлення та розвитку молоді здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері молоді, фізичної культури та спорту [34, с.118].

Молодіжну державну політику в незалежній Україні було започатковано «Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та законом України «Про сприяння соціальному становленню та

розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Згодом вона була деталізована в таких законах, як «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (1998 р.), «Про освіту», «Про зайнятість населення» (обидва – 1991 р.), «Про фізичну культуру і спорт» (1994 р.), «Про туризм» (1995 р.) тощо. Основні права і обов'язки молоді, як і інших громадян України, зафіксовані в Конституції України (ст. 53). Ставлення молоді до державної молодіжної політики віддзеркалює ефективність її реалізації в країні.

Таким чином, на сьогодні цю роль виконує Міністерство молоді та спорту України. Оскільки процес становлення та розвитку молоді включає багато складових (освіта, здоров'я, зайнятість, рівень життя молоді), то і організаційний механізм в даному випадку є розгалуженим та багатокомпонентним. До його складу входять такі центральні органи виконавчої влади із відповідними органами виконавчої влади на обласному рівні, як Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство соціальної політики України, Міністерство культури та інформаційної політики України тощо.

Недоліком сформованого в Україні організаційного механізму є те, що центральний орган, на який покладено реалізацію молодіжної політики, зазнає постійних змін та реорганізацій. Логічно, що аналогічні зміни проходять по всій вертикалі влади – від столиці до районів. Все це не сприяє послідовності та результативності реалізації молодіжної політики. Наприклад, на даному етапі вже вкотре відбуваються перетворення, а саме – Президент України Указом «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» утворив Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України, реорганізувавши Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України та Державну службу молоді та спорту України [33, с. 85].

Організаційний механізм інколи ототожнюють з інституційним, проте між ними є суттєва різниця. Під інституційним механізмом зазвичай

розуміється сукупність взаємозв'язків між формальними та неформальними інститутами, а також організаціями, які сприяють реалізації принципів демократичного (доброго, належного) врядування, забезпечують узгодження та коригування інтересів різних суспільних груп, координацію сумісної діяльності на шляху досягнення задекларованих цілей розвитку регіону/держави [2, с. 81].

О. Гордєєв робить висновок про подвійність природи структури інституційного механізму, яка проявляється в тому, що одночасно в даному виді механізму наявні ознаки, притаманні як інститутам, так і механізмам [13]. В нашому випадку такою сукупністю зв'язків є відносини між органами державної влади та організаціями, підприємствами, установами, діяльність яких пов'язана з процесами соціалізації молоді; молодіжними неурядовими організаціями тощо. Складовою частиною інституційного механізму управління процесом соціального становлення та розвитку молоді є установи, які здійснюють науковий супровід молодіжної політики. В Україні такою установою є Державний інститут сімейної та молодіжної політики. Діяльність Інституту спрямована на науково-методичне забезпечення формування й реалізації політики держави в сфері розвитку дітей, жінок, молоді, інституту сім'ї. Це дозволяє здійснювати науковий вплив на формування стратегії розвитку державної політики в соціальній сфері [16, с. 84].

Деякі аспекти інституційного механізму закріплені на законодавчому рівні. Так, Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» визначає особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних і дитячих громадських організацій та державні гарантії забезпечення їх діяльності.

Б. Кудренко, узагальнивши думку більшості юнологів, виокремлює такі молодіжні громадські об'єднання: молодіжні організації (союзи, спілки, асоціації, рухи); громадські молодіжні фонди (Український фонд студентів, Фонд «Молода Україна» тощо); аматорські клуби за інтересами (культурологічні, спортивні); молодіжні об'єднання, що не мають чітко вираженої організаційної структури, які називають «неформальними групами»;

релігійні молодіжні об'єднання; молодіжні секції, філії при громадських організаціях та партіях; молодіжні підприємства, госпрозрахункові установи при громадських молодіжних організаціях, а також окремі об'єднання молоді, які займаються виробничою, комерційною діяльністю не в межах громадських об'єднань (наприклад молодіжний туризм); студентські об'єднання (профспілкові організації студентів, фахові студентські організації та об'єднання за інтересами, органи студентського самоуправління) [34, с.118]. Як бачимо, правовий, організаційний та інституційний механізми тісно пов'язані між собою. Наприклад, існування організаційного механізму неможливе без правового забезпечення. Проте функціонування вищенаведених механізмів повинне бути результативним, тобто в кінцевому підсумку бути спрямованим на покращення життя населення.

Таким чином, соціальна робота покликана активно займатися із молоддю, розвивати її соціальний, трудовий, особистісний та економічний потенціали.

1.2. Уточнення основних понять «соціальна робота», «активізація», «потенціал», «економічний потенціал», «молодь»

Поняття «соціальна робота» серед провідних теоретиків соціальної роботи можна привести визначення соціальної роботи О. Холостової – як «особливий вид діяльності, метою якої є задоволення соціально гарантованих та особистісних інтересів різних груп населення, створення умов, що сприяють відновленню чи покращенню здатності людей до соціального функціонування» [71, с. 69]. Схоже розуміння визначення соціальної роботи належить А. Капській – «це вплив професіоналів, громадськості та соціальних інститутів на суспільство шляхом формування і реалізацій соціальної політики, спрямованої на створення сприятливих умов життєдіяльності кожної людини і сім'ї» [30, с. 59]. Можна відмітити, що ці дві авторки важливе значення надають організаційним формам держави. З іншого боку багато вчених акцентують увагу на наданні допомоги особистості та вважають, що це «професійна

діяльність, пов'язана з використанням соціологічних, психологічних, педагогічних методів і прийомів для розв'язання індивідуальних та соціальних проблем». О. В. Безпалько також відмічає, що в українських словниках поняття соціальної роботи трактується як «цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноважені органи, спрямована на забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства та надання допомоги різним категоріям людей» [17, с. 84]. Як бачимо тут поряд з державним піклуванням також вказується на допомогу. В. Полтавцем приводиться така дефініція: «Соціальна робота – це система теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом насадження і підтримки найменше захищених верств суспільства та протидії соціального виключення» [52, с. 55].

Функції соціальної роботи в суспільстві змінювалися в міру зміни предмета, на який вона спрямована. Розгляд генезису соціальної роботи в його історичній динаміці дозволяє виділити ряд функцій:

1) соціально-політична функція. Сучасне розуміння основ суспільного розвитку виходить з того, що соціальна політика держави повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини. Порушення подібної домінанти державної політики, характерної для будь-якої нормальної, цивілізованої суспільства, веде до появи і загострення соціальних суперечностей, які здатні надати деструктивний вплив на існуючу політичну систему.

2) соціалізується функція. Соціальна робота спрямована, перш за все, на те, щоб слабо захищені верстви населення могли існувати в суспільстві, включитися в систему суспільних відносин, що досягається шляхом створення умов, при яких суб'єкт, незважаючи на важкі соціальні, фізичні і душевні проблеми, може жити, зберігаючи відчуття власної повноцінності і повагу до себе інших соціальних суб'єктів.

3) виховна функція. Соціальна робота забезпечує можливості активізації потенціалу осіб, які мають певні життєві проблеми. В процесі спільної з

фахівцем діяльності за рішенням конкретної проблеми клієнт повинен мати можливість розкрити свою індивідуальність і реалізувати свій творчий хист, отримати можливість самостійно контролювати власну життєдіяльність. У процесі соціальної роботи у клієнтів формується вміння усвідомлювати і об'єктивно оцінювати ситуацію, соціальну ситуацію, здійснювати адекватний вибір варіантів поведінки і дій, збільшувати ступінь їх самостійності, здатності вирішувати виникаючі проблеми і контролювати своє життя.

4) захисно-посередницька функція. Соціальна робота безпосередньо пов'язана із захистом особистості, забезпеченням її прав та інтересів. В рамках соціальної роботи створюються умови, що дозволяють людям отримати все, що їм належить за законом. Цей аспект соціальної роботи в найбільшій мірі проявляється на мікрорівні, у взаємодіях фахівця і клієнта. Слід погодитися з позицією відомого фахівця в галузі соціальної роботи Ш. Рамона, який вказує, що «найголовніше завдання соціального працівника - захистити вразливих людей, виступаючи посередником між клієнтом і державою» [48, с. 12]. У сучасних українських умовах ця функція соціальної роботи є однією з найактуальніших і значимих і пояснюється складнощами процесу формування ринкової економіки і його впливом на життя суспільства і індивіда.

5. Попереджувальна функція. Оскільки соціальна сфера охоплює весь простір життєдіяльності людини, особливе значення в соціальній роботі отримує попереджувальний характер діяльності. Це обумовлено тим, що набагато простіше попередити певні соціальні проблеми і протиріччя, ніж усувати їх наслідки. У соціальній роботі дуже важливо заздалегідь виявити порушення рівноваги в системах людина-група та людина-суспільство. Для досягнення цього в кожній сфері життєдіяльності людей в соціальному просторі необхідно піклуватися про створення для них нормальних умов праці, відпочинку, побуту, медичної допомоги і т. д., забезпечуючи позитивну спрямованість їх соціалізації.

Таким чином, автор під поняттям соціальної роботи буде розуміти як систему теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті

забезпечення соціальної справедливості шляхом насадження і підтримки найменше захищених верств суспільства та протидії соціального виключення.

Наступним поняттям дослідження виступає «потенціал». В останні час зазначене поняття широко використовується вченими і практиками в різних сферах науки і діяльності, разом з тим його змістовне наповнення неоднозначно, що в ряді випадків викликає суперечність в середовищі дослідників, особливо в тих випадках, коли мова йде про засоби діагностики потенціалу або про визначення умов його розвитку. У цьому є важливим звернути увагу на сучасний зміст цього поняття.

В етимологічному значенні слово «потенціал» походить від французького *potentiel* – «що може бути», запозиченого в XIX столітті, і яка мала джерелом латинське *potential* «сила, міць». Потенціал свого часу розглядався Аристотелем як здатність речі бути не тим, що вона є в категорії субстанції, якості, кількості та місця [69, с. 34].

У психології та педагогіці як антропологічних науках поняття потенціалу найчастіше звично вживається в словосполученні: людський потенціал (здатність проявляти теоретичні можливості на практиці), творчий потенціал (сукупність якостей і здібностей, необхідних для творчої діяльності), трудовий потенціал (сукупність всіх трудових можливостей, як людини, так і різних груп працівників і суспільства в цілому), особистісний потенціал (інтегральна характеристика рівня особистісної зрілості). Так, Б. Ананьєв, В. Марков, Ю. Синягін визначають потенціал людини як «систему її поновлюваних ресурсів, які проявляються в діяльності, спрямованої на отримання соціально значущих результатів» [40, с. 251].

А. Іванова говорить про потенціал особистості як про сутнісну характеристику людини, що відбиває сукупність вроджених і набутих здібностей ставитися до навколишньої дійсності і визначає норму її можливого реагування на соціально-педагогічні умови [24, с.68].

А. Савенкова визначає потенціал особистості як синтез інтелектуально-творчих і мотиваційних характеристик особистості, що визначають можливість високих досягнень в соціальній і професійній сферах [55, 182].

Різні дослідники виробляють різноманітні види потенціалу. Так, Г. Суходольський розрізняє різновиди потенціалів як психологічні ресурси, по функціям, здібностям, сферам зайнятості; інтелектуальний, характерологічний, особистісний, когнітивний, емоційний і вольовий, креативний або виконавський, потенціал стійкості до монотонії, до особливих, екстремальних умов роботи і життя, до напруженої та небезпечної операторської діяльності або до інтенсивної розумової діяльності [61, с. 83].

М. Каган характеризує п'ять потенціалів особистості: гносеологічний (пізнавальний), аксеологічний (ціннісний), творчий, художній (комунікативний і естетичний) [29, с.71].

Л. Столяренко виділяє такі різновиди потенціалу, що характеризують особистісні ресурси: пізнавальний, ціннісний, творчий, комунікативний і художній [23, с. 90].

А. Деркач і В. Зазикін кажуть про біологічний, психічний і особистісний потенціали, при цьому останній характеризують такими п'ятьма основними потенціалами - пізнавальним, морально-етичним, комунікативним, естетичним, творчим [2, с. 147].

В. Розумний розглядає пізнавальний, творчий, ціннісно-орієнтаційний, комунікативний потенціали, як основні особистісні ресурси [53, с. 97].

Таким чином, доводиться констатувати, що в даний час є безліч різних за своїм змістом визначень поняття «потенціал», при цьому в кожній науковій галузі його сутність тлумачиться з позицій досліджуваних цієї наукою закономірностей. Це обумовлює можливість розгляду феномена потенціалу як сукупності здібностей, джерел, ресурсів з метою використання для вирішення певних завдань, але в кожному конкретному випадку вимагає ретельного опису та аналізу і однозначності тлумачення для конкретного дослідження.

У вітчизняній літературі економічний потенціал трактується по-різному – від надзвичайно вузького його розуміння як річного обсягу виробництва продукції до таких всеосяжних категорій, як соціально-економічна система. У сучасних публікаціях термін «економічний потенціал» частіше зустрічається стосовно макроекономіці. Тоді як економічний потенціал господарюючих суб'єктів визначає потенціал регіону, галузі та в цілому країни. Економічний потенціал є багаторівневим і багатоаспектним об'єктом дослідження, тобто за ознакою відокремлення продуктивних сил економічний потенціал можна розділити на потенціал країни, потенціал галузі, потенціал регіону, потенціал підприємства. Економічний потенціал різних рівнів відрізняється складом і розмірами відокремлення ресурсів, які визначаються специфікою виробництва і попитом на продукцію.

Існують два напрямки дослідження економічного потенціалу як об'єкта. З одного боку, економічний потенціал розглядає як сукупність ресурсів господарюючого суб'єкта (ресурсний напрямок). В цьому випадку оцінка економічного потенціалу зводиться до визначення вартості доступних ресурсів (активів). Активи являють собою сукупність фінансових і нефінансових ресурсів, а також абстрактні кошти (дебіторська заборгованість). З іншого боку, здатність господарюючого суб'єкта освоювати, переробляти наявні в неї ресурси для задоволення суспільних потреб вважається економічним потенціалом (результативний напрямок). Така здатність визначається наявністю трудового, технічного, організаційного потенціалу і неодмінно стійкістю фінансового положення підприємства. При цьому оцінка величини економічного потенціалу зводиться до оцінки максимальної кількості благ, яке господарюючий суб'єкт здатний зробити при даній кількості, якості і будові ресурсів.

Таким чином, автором під поняттям «економічний потенціал» будемо розуміти як комплексну характеристику рівня економічної могутності нації, економічні можливості, ресурси та потреби суспільства в економічній системі держави.

Поняття «активізація» означає надати об'єкту дослідження (в нашому випадку молодь) нових можливостей, активних рухів, спонукань до рішучих дій тощо.

Наступним поняттям дослідження виступає «молодь». Слід зазначити, що ще радянські вчені досить тривалий час не розглядали молодь як окрему соціально-демографічну групу через те, що це не вкладалося в тодішні уявлення про класову структуру суспільства. Але одним з перших визнав молодь як окрему групу зі своїми соціальними особливостями В. Лісовський. У своїй дисертації в 1968 році він визначив молодь «як покоління людей, які проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; залежно від конкретних історичних умов вікові критерії молоді можуть коливатися від 16 до 30 років» [36, с. 55].

Так, Велика Радянська енциклопедія визначає молодь, як «соціально-демографічну групу, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального становища та обумовлюється тими чи іншими соціально-психологічними властивостями» [9, с. 72].

Ф. Філіппов визначає молодь як велику суспільну групу, що має специфічні соціальні та психологічні якості, наявність яких визначається як віковими особливостями молодих людей, так тим, що їх соціально-економічне та соціально-психологічне становище, духовний світ перебувають у стані формування [68, с. 40]. Н. Черниш визначає молодь як суспільно диференційовану соціально-демографічну спільноту, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, пізнавальні, культурно-освітні властивості [72, с. 33]. Спільним серед усіх визначень молоді як окремої соціально-демографічної групи є єдність соціально-психологічних властивостей, переконань, цілей, переживань, ставлення до життя, а також те, що дана група перебуває у стані формування і становлення, на відміну від старших поколінь вікових груп. Не дивлячись на спільність поглядів вчених

щодо визначення самого поняття «молодь», слід зазначити, що немає єдності думок у визначенні вікових меж молоді.

У найбільш повному статистичному збірнику «Молодь у СРСР» 1980 р. до молоді були віднесені особи віком від 16 до 30 років. В такому ж збірнику 1991 року Український науково-дослідний інститут проблем молоді визначив молодь, як осіб до 29 років. Сучасне українське законодавство згідно зі ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» визначає молодь як громадян від 14 до 35 років. До 2004 року верхня межа була дещо нижча, а саме 28 років. Таке розширення граничних меж молоді значно збільшує гарантії молодих людей у соціальній допомозі з боку держави. Західні соціологи вікові межі молоді визначають з 12 до 24 років, але при цьому розділяють молодь на «юнацтво» (12-18 років) та «молодих дорослих» (18-24 роки). Такі міжнародні організації, як ЮНЕСКО та ООН використовують наступні визначення стосовно молоді: - Підлітки (teenagers) – особи молодшого, середнього і старшого підліткового віку с 10 до 19 років. - Молодь (youth) – особи з 15 до 24 років. - Молоді люди (young people) – особи з 10 до 24 років [50, с. 81].

Безліч різних варіантів виокремлення вікових меж молоді зумовлено різним кутом зору, під яким розглядається молодь. Так, наприклад, Ф. Філіппов вважав, що верхня межа залежить від тривалості часу, необхідного для соціального становлення працівника. Тому, для працівників у сфері промисловості, будівництва, транспорту ця межа становитиме 21-26 років, а для молодих спеціалістів – 25-28 років [68, с. 101]. Деякі вітчизняні вчені нарікають на таке широке визначення вікових меж молоді через обмеження адресності та ефективності державної молодіжної політики, що тим самим ускладнює аналіз соціальних процесів у молодіжному середовищі. Тому в межах вікових меж молоді, що визначені законодавством, вони виділяють три окремих групи:

– 14-17 років – це школярі, яких утримують батьки. Головними агентами соціалізації в цій когорті виступають сім'я та школа.

– 18-24 роки – молодь, що здобуває освіту у ПТУ та ВНЗ. На цьому етапі сім'я як первинний агент соціалізації відходить на другий план. Важливим в житті молодого людини тут є зміна оточуючого середовища.

– 25-29 років – молодь, що працює. Це завершальний етап соціалізації молодого людини зі включенням її у процес суспільного виробництва [43,с. 76].

Отже, автор дослідив основні поняття наукового дослідження, зокрема уточнив дефініції «соціальна робота», «потенціал», «економічний потенціал», «активізація», «молодь» тощо.

1.3. Принципи та методи дослідження соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді

Методологія (від грецького - слово, поняття, вчення) система принципів і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему. Система спеціально апробованих правил і нормативів пізнання і дії, які співвідносяться із властивостями і законами дійсності. Методологічну основу дослідження теми складає наука методологічних підходів, зокрема системний підхід, який аналізує молодь, як системно утворюючу характеристику населення, складну цілісну систему у взаємозв'язку з оточуючим громадянським суспільством та державою в цілому. Всі елементи, тобто групи, прошарки, соціальні категорії віком від 17-35 років становлять емерджентність самої системи, яка не повинна не при яких зовнішніх умовах розпастися.

Структурно-функціональний підхід передбачає дослідження внутрішньої будови системи соціального становлення розвитку молоді в Україні, котра складається з множини взаємопов'язаних елементів, яка забезпечує цілісність її.

Інституціональний підхід зосереджує увагу на функціонуванні інститутів держави, які впливають та сприяють соціалізації молоді в країні. Інститути мають забезпечувати зворотний зв'язок між державою і суспільством,

здійснювати контроль за діяльністю державних органів та пропонувати їм свої програми вирішення кризових питань. В даному випадку молодь і є провідним каналом суспільства до правлячої еліти, адже в сучасній кризовій ситуації, доречно розглянути як саме соціальна робота впливає на розвиток економічного розвитку молоді.

Соціально-комунікаційний підхід, що являє собою обмін між людьми або іншими соціальними суб'єктами цілісними знаковими повідомленнями, у яких відображені інформація, знання, ідеї, емоції тощо, обумовлений цілим рядом соціально значимих оцінок, конкретних ситуацій, комунікативних сфер і норм спілкування, прийнятих у даному суспільстві. Це означає саме сприйняття та використання каналів комунікації для розвитку молоді в державі.

Логіка наукового дослідження відображає певні наукові принципи. Сутність принципу об'єктивності полягає в тому, що сам історичний процес вивчається нами шляхом критичного аналізу історичних джерел, що є безпосереднім адекватним відображенням у різноманітних формах минулого щодо поглядів на розвиток та становлення розвитку молоді, па також розгляд концепцій соціальної роботи щодо активізації економічного потенціалу молоді.

Наступний принцип – принцип історизму. Сутність принципу історизму відіграє визначальну роль в процесі висвітлення генези становлення молоді, розвиток соціальної роботи як науки через призму впливу на молоде покоління, конституювання і трансформації суспільної теорії в той чи інший історичний період.

В роботі застосовуються такі методи як порівняльно-історичний метод, який дає змогу вивчати соціальні події та явища, пов'язуючи їх з історичними умовами, а також якісними змінами на різних етапах розвитку, що й характерне для становлення молодіжного руху та їх діяльності в економічному вимірі.

Принцип комплексності при дослідженні категорій і понять, які використовуються у науковій розвідці, дає повний розгляд головних характеристик понять інституційних засад розвитку соціально роботи та

молоді в Україні. Тільки у такому випадку вони наповнюються конкретним змістом і одержують визначений соціальний зміст.

У дослідженні застосовується і метод сходження від абстрактного до конкретного, який передбачає виділення у конкретному двох сторін: по-перше, чуттєво-конкретного, власне дійсності, яка виступає вихідним пунктом наукового дослідження; по-друге, конкретного у мисленні, яке виступає як процес синтезу після розчленування цілого на окремі сторони, елементи, їх відокремленого дослідження та наступного вивчення в усьому комплексі взаємозв'язків і єдності різноманітних проявів з численними визначеннями факторів розвитку соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді.

Єдність теорії та практики (пояснювальний принцип наукового пізнання та завдання науки на службі практиці) дає зрозуміти весь потенціал наукової роботи. З точки зору теорії які саме існують теоретичні бази дослідження становлення соціальної роботи з активізації економічного розвитку молоді, з точки зору практики – як теорія втілюється емпіричні дослідження, що саме впливає на даний процес економічного потенціалу, яка його основоположна база тощо.

Аналіз і синтез – взаємообумовлені методи пізнання. Аналіз – мислене розчленування цілісного предмета на його частини, виділення окремих ознак, властивостей предмету і вивчення їх як певних елементів цілого. Аналітичний метод спрямований на визначення внутрішніх тенденцій і можливостей предмету. У нашій роботі даний метод застосовуються для дослідження особливостей характеристик молодіжного руху, принципів та механізмів їхньої роботи. Синтез – зворотній процес – мислене поєднання в єдине ціле розчленованих частин предмету. Синтетичний підхід в процесі пізнання передбачає, вміння побудувати цілісний образ, модель досліджуваного предмета. Даний метод доцільно використовуються при дослідженні генези становлення молодих людей, розгляд нормативно-правових засад діяльності тощо.

Індуктивний і дедуктивний методи пізнання – загальні види розумових міркувань, взаємопов'язані методи пізнання. Дедукція – достовірний впродовж в процесі переходу від більш загального знання до менш загального. Даний метод наукового пізнання застосовуються для дослідження молоді, соціальних технологій у сприянні становленні молодіжних категорій в Україні, також доцільно використовується в уточненні основних понять наукової розвідки. Індукція – загальний висновок, що робиться, виходячи зі знання про загальне чи часткове, тому доречно такий метод застосували при аналізі практики застосування молоді в сучасній Україні.

Отже, підсумовуючи перший розділ, ми дослідили, що молодіжну державну політику в незалежній Україні було започатковано «Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Соціальна робота з активізації економічного потенціалу молоді стає одним із базовим об'єктом даної науки. Автор дослідив, що соціальна робота вивчає трудову можливість молодих людей, спонукає їх до активного економічного розвитку в державі, використовує нові методи та технології для удосконалення навиків молодих людей.

Уточнено основні поняття дослідження, зокрема, соціальну роботу будемо розуміти як систему теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом насадження і підтримки найменше захищених верств суспільства та протидії соціального виключення. «Економічний потенціал» будемо розуміти як комплексну характеристику рівня економічної могутності нації, економічні можливості, ресурси та потреби суспільства в економічній системі держави. Поняття «активізація» означає надати об'єкту дослідження (в нашому випадку молодь) нових можливостей, активних рухів, спонукань до рішучих дій тощо. А дефініція «молодь» визначається як громадяни від 14 до 35 років.

При написанні кваліфікаційної роботи було використано низку загальнонаукових та спеціальних підходів та методів, а саме: системний,

структурно-функціональний, інституціональний, соціально-комунікаційний, підходи, порівняльно-історичний, метод синтезу, аналізу, дедукції як загальнонаукові методи пізнання, принципи історизму, об'єктивності тощо.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ

2.1. Молодь як об'єкт соціальної роботи

Молодь – це соціально активна частина населення від 14 до 30 років включно, що представляє собою найбільш перспективну частину наших громадян, яка бажає забезпечити реалізацію своїх інтересів, що відрізняється певним статусом у суспільстві, які надають їй можливості для соціального становлення. Для цієї соціальної групи характерно фізіологічне дорослішання, завершення формування особистості, вступ на повноправній основі в головні сфери суспільного життя (економіку, політику, сімейні відносини). Сучасна молодь – це покоління, від якого залежить майбутня доля держави і яке за визначенням вигідно відрізняється від інших груп населення рівнем здоров'я, інтелектуальною активністю і мобільністю. Іншими словами, молодь – це категорія населення, яка має найбільший потенціал для власної реалізації, що в кінцевому підсумку повинно позитивно позначатися на соціально-економічний розвиток регіонів.

Велику роль у вивченні молоді відіграє соціологія і різноманітні соціологічні дослідження, що проводяться в нашій країні, третина з яких зачіпає інтереси молодого покоління [38, с. 95].

У вузькому соціологічному сенсі молодь – соціально-демографічна група. Виділяється дана група через обумовлених віком особливостей соціального становища молоді, місця їх функцій в соціальній структурі суспільства, специфічних цінностей і інтересів.

На думку Ю. Березутського, соціологічні дослідження молоді, що ґрунтуються на різних теоретико-методологічних принципах, дозволяють виявити нові підходи до дослідження соціального потенціалу молоді суспільства в умовах його трансформації [7, с. 56].

Інтерес до вивчення молодіжної проблематики йде корінням ще в античну епоху. У працях Платона, Сократа, Аристотеля знайшли відображення проблеми виховання і навчання молоді, її служіння суспільству і державі, питання дотримання традицій і виконання боргу перед богами і людьми. Осмислення особистого життя молоді, її участь і роль в суспільному житті держави, становлення особистості, виховання і освіти молодого покоління розглядаються в деяких роботах А. Августина, Т. Мора, Т. Кампанелли, Ж.-Ж. Руссо, Д. Дідро та ін.

В кінці XIX – початку XX ст. в зв'язку з ускладненням соціальної структури суспільства, кризою традиційної сімейної соціалізації, розвитком системи масової професійної освіти відбулося вивільнення молодого покоління з-під впливу сім'ї та виділення його в якості об'єкта соціалізації з боку держави. Е. Дюркгейм, М. Вебер, П. Сорокін вивчали проблеми соціалізації молоді через виховання і освіти.

Потенціал молодого покоління був органічною складовою класів і груп в роботах К. Маркса і Ф. Енгельса. Вони вважали, що потенціал і головні цінності формуються в процесі життєдіяльності молоді, усвідомлення нею основних потреб, визначення своїх позицій в класових і соціально-групових інтересах.

У 20-30-х рр. XX століття теоретичне осмислення молоді здійснювалося в кількох напрямках. У працях зарубіжних мислителів даного періоду проводилися дослідження поведінки і діяльності молоді. Розглядалася сукупність притаманних молодому поколінню функцій і культурних властивостей як об'єкта і суб'єкта процесу спадкоємності і зміни поколінь (К. Манхейм, Б. Малиновський, М. Мід).

У вітчизняній науці основний інтерес до вивчення молодіжної проблематики висловлювався в проведенні цілеспрямованих досліджень праці і побуту молоді, її суспільно-політичної, соціальної активності, ролі і місця в розвитку суспільства.

З другої половини ХХ ст., коли вітчизняна гуманітарна наука після тривалого застою, обумовленого історичними та ідеологічними причинами, почала набувати друге дихання, велика увага стала приділятися аналізу життєдіяльності молодого покоління в суспільстві в цілому. Над цими питаннями працювали відомі вітчизняні вчені-соціологи І. Кон, С. Іконнікова, М. Руткевич, В. Лісовський, В. Шубкин і ін. [39, с. 83].

На даному історичному етапі вивчення молоді розглядалися наступні проблеми: соціальна обумовленість і вибір позицій молоддю у всіляких сферах життєдіяльності, психологічні особливості юнацтва, процес самопізнання молодих людей, взаємозв'язок між молоддю та суспільством, їх обов'язки та відповідальність по відношенню один перед одним. Подальше осмислення молодіжної проблематики має різноманітні дослідницькі підходи, зумовлені багатогранністю такого складного об'єкта вивчення, як молоде покоління.

Серед вітчизняних вчених вперше визначення поняттю «молодь» було дано В. Лісовським: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов віку».

Проблему дослідження молоді як ресурсу і головного (в майбутньому) джерела соціально-економічного розвитку територій розглядає в своїх роботах М. Скворцова. На її думку, молоде покоління слід розглядати як об'єкт і суб'єкт регіонального (громадського) відтворення, а в перспективі – як трудової, оборонний і моральний потенціал, від якостей і властивостей якого залежить прогресивний розвиток соціуму або його деградація. Молодь є специфічною, соціально-демографічною групою, в якій сконцентрований вихідний потенціал, якість і кількість якого забезпечують перспективи соціально-економічного розвитку регіонів країни [56, с. 45]. Даний підхід все більше знаходить відображення в роботах сучасних вчених, що займаються проблемами молоді. Вивчення молодіжного потенціалу, ролі і місця молоді в сучасному суспільстві,

демографічної картини вже не можна проводити в розриві з економічною стороною.

Перехід до ринкової економіки викликав значні зміни соціального становища різних груп населення, в тому числі і таких, які традиційно вважалися носіями передових ідей. Одне з головних місць в нових умовах належить молоді.

Очікувані демографічні зрушення задають жорсткі вимоги до майбутніх тенденцій розвитку ринку праці. Вікова структура населення буде зрушуватися в бік постаріння, буде збільшуватися чисельність населення старше працездатного віку, а чисельність населення працездатного віку, навпаки, знижуватися. Ці тренди приведуть до істотного зростання демографічного та економічного навантаження на молоде покоління [12, с. 73].

Однак розглядати молодь виключно як робочу силу вже не є ефективним і єдино правильним підходом. Все більше надій покладається на молодь і, зокрема, на молодих фахівців як на новаторів – носіїв передових ідей, творців інновацій та форм їх втілення в життя. Тільки при такому підході буде максимально задіяний величезний потенціал сучасного молодого покоління, яке значно відрізняється від своїх попередників за кількома ознаками:

1. Висока мобільність.
2. Вільний доступ до інформації та свобода вибору.
3. Амбіції і бажання досягти великих висот.
4. Міжособистісна конкуренція.
5. Бажання і можливість підкреслити свою індивідуальність.

В даний час у більшій частини молоді є вільний доступ до засобів масової комунікації, і невід'ємною частиною образу сучасної молодої людини стало пристрій з високошвидкісним доступом в Інтернет. Молоді люди можуть займатися і вивчати саме те, що їх цікавить, а це ще один успішний фактор для ефективної самореалізації і найбільш корисного вкладу в розвиток суспільства [27, с. 90].

Все більше молодих людей хочуть досягти успіху, і вже приходиться розуміння, що знання і освіта відіграють вирішальну роль в сприйнятті людини як особистості в суспільстві. Незважаючи на кадровий голод, як в приватних організаціях, так і в органах державного і муніципального управління молоді доводиться конкурувати між собою, щоб знайти гідне місце роботи, яке відповідає їх амбіціям. У той же час чималу частину займає група молоді, якій не так вже й важливо визнання або успіх, вони всіма способами намагаються висловити свою індивідуальність і знайти своє призначення в світі дуже довгий час, що певною мірою небезпечно для суспільства.

Специфіка соціального статусу молоді як соціальної групи проявляється в тому, що ця група «неповного» входження в суспільство, що характеризується проміжним положенням «між дитинством і дорослістю». Молода людина не грає більше ролі дитини і в той же час не є повноправним носієм ролей дорослих людей.

Молодь як вікова група характеризується специфічним способом життя, стилем поведінки, культурними нормами і цінностями. Характеризуючи спосіб життя молоді, доцільно звернутися до синонімічно з поняттям «молодь» поняттю «молодість», використання якого акцентує увагу на значенні початку, свіжості, розквіту. Молодість - це особливе відчуття світу, себе, спрямованість у майбутнє, оптимізм, життєлюбність, спрага діяльності. Молодість - це один зі станів душі, властивих кожній людині, яка проявляється в спонтанному поведінці, в безпосередності, нестандартності реакцій.

Поведінкові цінності молоді можна охарактеризувати наступним чином:

«Участь» (якщо виявиться свідком вуличної крадіжки, постарается перешкодити злодієві; втрутиться, якщо стане свідком жорстокого поводження з твариною, якщо знайде втрачений гаманець - то зробить все можливе, щоб повернути його власнику; поступиться місцем хворому літній людині в метро; при виборі друзів не звертає уваги на їх національність).

«Амбіційність» (вибирає складну роботу, що вимагає відповідальності та ініціативності в протизвагу досить простий і одноманітної; воліє цікаву роботу

високооплачуваною; готовий (а) (не боїться) взяти участь в конкурсі творчих робіт учнів; в разі виникнення труднощів при виконанні домашнього завдання покладається перш всього на свої сили).

«Законопослушність» (не візьме участі в махінації, якщо терміново знадобляться гроші на операцію близькій людині, не дозволить рідним дати хабар вчителю навіть в разі явного вимагання (може звернутися до директора навчального закладу), не буде купувати крадену річ навіть за низькою ціною; готовий (а) оплачувати проїзд у приміській електричці, незалежно від того, чи є в ній контролер).

«Свобода» (якщо вчитель нібито знайде «помилку» у виконаній ним (нею) роботі, буде сперечатися з ним до тих пір, поки не переконає; при виборі своєї професії не покладається на думку батьків; візьме участь в політичному мітингу в разі утиску своїх прав).

Конкретні індикатори потенціалу молоді. За їхньою допомогою можна виміряти кількісні та якісні характеристики цього потенціалу.

Знання. Вони закріплюють результати пізнавальної діяльності індивіда. Знання проявляються у вигляді засвоєних понять, законів, принципів.

Компетенції. Компетенція позначає деяку зону відповідальності, набір обов'язків, сукупність функцій, що покладені на соціального суб'єкта в системі його соціальної діяльності (соціальна компетенція) або розподілу праці в рамках соціуму (професійна компетенція). На відміну від компетентності, компетенція позначає приховані психологічні утворення.

Цінності. Під цінністю розуміють значуще для індивіда або групи явище (предмет) духовної (матеріальної) культури, яке сприймається суб'єктом оцінки як благо, норма, користь, вигода, ідеал. Очікування. Під очікуванням розуміють суб'єктивні орієнтації індивідів (сукупність установок стереотипів поведінки, оцінок, переконань, намірів) щодо майбутнього перебігу подій, які забезпечують пізнавальну, емоційну і поведінкову готовність індивідів до цих подій. Перераховані індикатори соціального потенціалу особистості є тими «цеглинками», які формують соціальний потенціал спільноти. Ці індикатори

найчастіше перебувають у пасивному стані (особливо це стосується компетенцій, очікувань), мають латентну форму прояву. В активну форму вони переходять в умовах соціальної діяльності індивіда. Через знання, компетенції, цінності, очікування індивід реалізує свої потреби.

Таким чином, феномен молоді досліджували у різні часи. Зарубіжні та вітчизняні науковці трактують молодь як окрему соціально-демографічну вікову групу населення, яка має свої ознаки та функції, котра має свій потенціал, перспективи соціально-економічного розвитку тощо.

2.2. Економічний потенціал: сутність та принципи розвитку

В економічній теорії потенціал визначають як сукупність наявних засобів, можливостей у будь-якій сфері, але в той же час термін «потенційний» вказує на існуючу можливість, а не на її реалізацію.

Потенціал (лат. *Potentia* – сила) – «в широкому сенсі становлять кошти, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення якого-небудь завдання; можливості будь-якої особи, суспільства, держави в певній галузі»[9, с. 48].

Потенціал – це об'єктивно існуюча система, що складається з декількох взаємопов'язаних елементів, кожен з яких вимагає правильної оцінки і наукового управління; ефективність використання потенціалу залежить від якості управління факторами, диференційованими за своїм складом в залежності від елемента потенціалу, стану зовнішнього і внутрішнього середовища [70, с. 12.].

Потенціал (стосовно економіки) – джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для досягнення цілей соціально-економічного розвитку [15, с. 67].

Більшість вчених дотримуються підходу М. Бора і А. Денисова про те, що потенціал являє собою «... можливості, що включають в себе джерела, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію для досягнення певного результату» [10, с. 99].

На думку А. Романова та інших авторів, коли потенціал розглядається як сукупність ресурсів, його оцінка полягає у встановленні якісних і кількісних характеристик значень окремих видів ресурсів, причому їх взаємний вплив не враховується і не вимірюється. Коли мова йде про систему ресурсів, то характеристики її окремих складових повинні доповнюватися показниками, що описують систему в цілому» [64, с. 89].

В економічній науці існує безліч видів і визначень потенціалів: ресурсний, виробничий, фінансово-економічний, управлінський, конкурентний, маркетинговий, економічний, стратегічний, інноваційний, ринковий, підприємницький, інформаційний та ін. При цьому потенціал повинен бути пов'язаний з конкретним рівнем (об'єктом) економічної системи (організація, галузь, регіон, район, національна економіка, світова економіка) і відповідно можна його досліджувати на мікро-, мезо- і макрорівнях.

У Великій радянській енциклопедії зазначено, що економічний потенціал характеризується як кількість трудових ресурсів і якістю їх підготовки, об'ємом виробничих потужностей промисловості і будівельних організацій, потенційними можливостями лісового господарства, протяжністю транспортних магістралей і наявністю транспортних засобів, розвитком галузей невиробничої сфери, досягненнями науки і техніки, ресурсами розвіданих корисних копалин, тобто елементами, складовими продуктивні сили суспільства »[9, с. 60.]. Правильне розуміння сутності кожного виду потенціалу є обов'язковою умовою достовірної його оцінки та основою наукового управління його раціональним використанням.

Ресурсний потенціал можна розглядати як сукупність наявних видів ресурсів, скоординованих між собою, використання яких дозволяє досягти

максимального економічного ефекту. При цьому підході поняття «ресурсний» і «економічний» потенціали збігаються [64, с. 33].

Одним з перших в економічній науці поняття «ресурсного потенціалу» застосував В. Свободін, досліджуючи його як сукупність всіх наявних у розпорядженні даного об'єкта ресурсів [31, с. 45]. Такий же підхід до сутності «ресурсного потенціалу» визначено Ю. Василенко: «Сукупність трудових, природних, матеріальних витрат, яка визначається кількістю, якістю, внутрішньою структурою кожного ресурсу» [11, с. 85].

Більшою мірою в економічній науці склався наступний підхід: ресурсний потенціал є фундаментом створення і розвитку економічного потенціалу. Особливо є актуальною проблема формування і оцінки ресурсного потенціалу, а також його взаємозв'язку з економічним потенціалом на мікрорівні.

Економічний потенціал є комплексною характеристикою функціонування, розвитку переробних організацій і основним критерієм для прийняття управлінських рішень в ринкових умовах. Запропоновано також розглядати економічний потенціал в широкому (формований потенціал) і вузькому (використовуваний потенціал) сенсах. На формування економічного потенціалу організації впливають такі чинники: цілі та стратегії розвитку, місце розташування організації і сфера його діяльності, розмір організації, асортимент і якість продукції, що випускається, оптимізація структурних елементів потенціалу.

Економічний потенціал ми пропонуємо розглядати як сукупність можливостей організацій здійснювати виробничо-комерційну діяльність, засновану на єдності складових його структурних елементів: матеріально-технічних, ресурсних, трудових, організаційно-управлінських, інтелектуальних, інноваційних, енергетичних, екологічних, інформаційних, маркетингових, конкурентних і експортних можливостей переробних організацій, що сприяють отриманню прибутку, створення доданої вартості і зростання конкурентоспроможності організацій.

Доведено, що одним з важливих умов економічного зростання служить високий рівень інформаційного забезпечення, що дозволяє раціоналізувати обмін інформацією та вдосконалити інноваційні процеси. Названа теорія отримала детальне обґрунтування в роботах Ж. Будвіля, Х.Р. Ласуена, Ф. Перру, П. Потьє.

Так, наприклад, Ж. Будвіль вважав полюсами (точками) зростання конкретні території, які в силу різних причин виступали джерелами інновацій в регіоні, мали активними в економічному і фінансовому відношенні галузями, здатними надавати інтенсивне вплив на рівень і темпи розвитку всього регіону.

Х. Ласуен полюсом зростання називав сукупність підприємств, що виробляють товари на експорт, який формувався під впливом міжнародного попиту на них.

Ф. Перру доводив, що формування полюсів зростання відбувається під впливом концентрації лідируючих підприємств, раціонально використовують фактори, що стимулюють впровадження науки і техніки в інші галузі виробництва, що концентрують навколо себе доповнюють один одного галузі і види діяльності [72, с. 39].

У соціальному світі можна виділити групи принципів розвитку економічного потенціалу особистості, що забезпечують його структурні компоненти:

- 1) аксіологічний (ціннісно-цільовий): природній, культурний, гуманізації творчого середовища;
- 2) змістовний: активної взаємодії суб'єктів середовища, додатковості, оптимізації;
- 3) технологічний: розвитку творчості, супроводу творчого розвитку особистості, підтримки творчих ініціатив суб'єктів середовища.

Перша група принципів відноситься до загальнометодологічні принципам.

Принцип природності передбачає, що процес розвитку економічного потенціалу особистості в соціальному освіті повинен ґрунтуватися на

науковому розумінні природних і соціальних процесів, узгоджуватися з загальними законами розвитку природи і людини.

Культурологічний принцип забезпечує кожній окремій молодій людині найкращі умови, оснащуючи її здатністю до життєдіяльності на високому рівні досягнень технологічної культури і забезпечуючи її соціальну адаптацію і успішність на ринку праці.

Принцип гуманізації полягає в орієнтації економічної освіти на розвиток і саморозвиток людини, визнання її самоцінності, створення умов творчої соціалізації і самоактуалізації особистості.

Соціалізація особистості в ході економічного розвитку стає як прилучення до «культури гідності» (А. Асмолов), безпосередньо пов'язана з спрямованістю до власної гідності як основної моральної категорії людини.

Принцип додатковості передбачає, що розвиток економічного потенціалу особистості в технологічному освіті має різноманіття можливостей зовнішнього і внутрішнього середовищ, починаючи від ресурсів конкретного соціуму, виробничих і освітніх установ, педагогів до індивідуальних здібностей молоді у творчій діяльності.

Принцип оптимізації розвитку економічного потенціалу особистості передбачає виділення такого елемента як варіант, тобто кращий вибір (з точки зору заданого критерію оптимальності і певних обмежень), відповідаючи конкретним умовам і завдань розвитку конкретної особистості. Він реалізується в технологічному освіті у вигляді спеціально відібраних творчих завдань, в проектній діяльності.

Отже, підводячи підсумок, автор дослідив економічний потенціал, під яким слід розуміти комплексною характеристикою функціонування, розвитку переробних організацій і основним критерієм для прийняття управлінських рішень в ринкових умовах. Такі дослідники як А. Денисова, А. Романова, В. Свободін, Ю. Василенко тощо, досліджували поняття економічного та тотожному йому поняття ресурсного потенціалу. Також, автор виділив основні

принципи розвитку економічного потенціалу, зокрема: аксіологічний, змістовний, природний, культурний, гуманізація, оптимізація тощо.

2.3. Засоби та методи активізації економічного потенціалу молоді: зарубіжний досвід

Поняття «технологія» широко використовується впровадження вже наявних і створення нових методів та засобів в сучасній науці (Л. Мардахаев) переважно з двох позицій: а) як вчення про сукупність методів і методик найбільш оптимального досягнення мети; б) як найбільш оптимальна послідовність діяльності, що дозволяє отримати раціональний результат в конкретній ситуації; іншими авторами (Р. Овчаров) вона трактується або як способи матеріалізації трудових функцій людини, її знань, навичок і досвіду в діяльності по перетворенню предмета праці або соціальної реальності, або практична діяльність, яка характеризується раціональною послідовністю використання інструментарію з метою досягнення якісних результатів.

Таким чином, технологія передбачає, що здійснювана фахівцем діяльність раціонально розчленовується на процедури і операції, взаємопов'язані між собою, кожному у тому числі пропонуються оптимальні засоби, методи, прийоми їх реалізації на практиці і умови, при яких дані дії доцільні.

Отже, до відмітних ознак технологій соціальної роботи з молоддю, можна віднести:

- 1) розмежування, розділення, розчленування даного процесу на внутрішні взаємопов'язані етапи, фази, операції;
- 2) координованість і поетапність дій фахівців, що реалізують проект, програму тощо по досягненню бажаного результату;
- 3) кожна технологія передбачає однозначність виконання включених в неї процедур і операцій.

4) динамічність, яка проявляється в постійній зміні змісту та форм роботи фахівця з клієнтом в евристичному характері діяльності;

5) безперервність, яка диктується необхідністю постійно підтримувати безпосередній або опосередкований зв'язок з клієнтом і чинити на нього вплив;

6) циклічність, що виявляється в стереотипному, стійкому повторенні етапів, стадій і процедур при роботі з клієнтами і обумовлена циклічністю організаторської роботи;

7) дискретність технологічного процесу, яка проявляється в нерівномірності ступеня впливу на клієнта з моменту визначення мети до виконання прийнятого рішення.

Різноманітність технологій соціальної роботи з молоддю не виключає можливості їх класифікації.

За типом соціального процесу, з огляду на інтегрований характер соціальної роботи, вчені виділяють власне соціальні технології, економічні, що моделюють господарсько-економічну діяльність; екологічні, орієнтовані на моделювання і взаємодію людини з природою; соціальні, що регулюють соціальну сферу суспільства; політичні технології, які оперують політичними процесами, соціально-педагогічні, соціально-психологічні, соціально-медичні. У цю ж класифікаційну групу можна віднести технології: культурологічні, що представляють явища і процеси в сфері культури; духовно-ідеологічні, що моделюють ідеологічні та духовні процеси; інформаційні, що відображають інформаційні процеси; управлінські, орієнтовані на оптимізацію управлінських процесів.

Технології соціальної роботи з молоддю в залежності від рівня діляться на: прості, що вимагають наявності спеціальності за фахом «соціальна робота» у спеціаліста; складні, що вимагають наявності особливої кваліфікаційної підготовки у фахівців; комплексні, що вимагають наявності кваліфікації у кількох фахівців, які працюють в різних областях.

З точки зору масштабності об'єкта технологізації в літературі виділяють:
а) глобальні соціальні технології, спрямовані на регулювання проблем сучасної

цивілізації; континентальні, орієнтовані на вирішення проблеми континенту; національні, які вирішують проблеми в межах країни; технології поновлення суспільної системи, орієнтовані на зміну соціально-економічної системи суспільства. До цієї класифікаційної групи можуть бути віднесені також технології людського капіталу, орієнтовані на розвиток особистості, технології людських ресурсів та інші; б) регіональні соціальні технології, які забезпечують територіально організацію соціального життя. Вони орієнтовані на рішення конкретних регіональних проблем, подолання розбалансованої соціальної сфери, оптимізацію соціальних процесів. Стосовно до регіону розробляються пакети соціальних технологій, кожна з яких вирішує певну проблему.

Технології соціальної роботи з молоддю можна класифікувати і за ступенем новизни на інноваційні (новаторські); традиційні, ретро (рутинні). Під інноваційними технологіями В. Іванов, В. Патрушев розуміють ті, які виступають, перш за все, як важливий елемент і результат людської творчості, спрямованого на поліпшення механізму, підвищення ефективності та якості праці, суспільного виробництва, стійкого соціально-економічного розвитку країни, вирішення проблем. Традиційні технології являють собою відомі апробовані і усталені форми соціальної діяльності орієнтованої на наявні традиції; а ретро (рутинні) - це технології запозичені з минулого [24, с. 183].

Таким чином, визначивши що слід розуміти під засобами та методами економічного потенціалу, автор звертається до зарубіжного досвіду активізації економічного потенціалу молоді.

Проаналізувавши держави Європи, зокрема Німеччину, Францію, Італію, Фінляндію, автор звернув увагу на державні програми, які застосовують державотворці задля активізації економічного потенціалу молодих людей.

В рамках даних напрямків на державному рівні розробляються і реалізуються молодіжні програми. Зокрема, в Німеччині діє ряд програм, серед них:

- Програма дій щодо поліпшення ситуації соціально обділених дітей і молоді: Розвиток і шанси молоді в осередках соціальних проблем. В рамках

програми здійснюється співробітництво Федерального фонду дітей і молоді з організаціями всіх сфер. Численні молодіжно-політичні організації і структури формують загальний пакет для ліквідації прогалин в мережі пропозицій для соціально обділених молодих громадян. Програма підтримує молодих громадян в осередках соціальних проблем як в містах, так і в малорозвинених сільських районах. В рамках програми активуються поряд з федеральними та інші грошові кошти, наприклад, кошти Європейського соціального фонду, відомств з питань праці та муніципалітетів.

Програма дій проти витіснення і дискримінації на ринку праці і в суспільстві Ксенос. Ксенос – життя і робота в різноманітті. Програма фінансується з коштів Європейського соціального фонду (ЄБР). Діяльність Ксенос спрямована на координацію заходу, спрямовані проти витіснення і дискримінації, за допомогою методів боротьби проти ворожості до всього чужого, нетерпимості, расизму.

У Німеччині більше значення в процесі формування інноваційного покоління відводиться реалізації державних молодіжних програм, таких як «Come in Contact» («Вступайте в контакт»); «YOU rope – YOU vote » (« Ти і є Європа, ти – голосуєш ») і ін. Німецьке науково-дослідне наукове співтовариство (DFG) активно консулює законодавчі та виконавчі органи влади.

У Франції державою і громадськими структурами реалізується великий пакет різноспрямованих молодіжних програм, в тому числі:

– «Проект М» (молодь у віці від 13 до 25 років) і «Виклик молодих» (від 15 до 28 років), які спрямовані на підтримку молодіжних ініціатив, що дозволяють підліткам і молоді брати активну участь в житті місцевих громад, на підвищення соціальної стабільності , професійну і соціальну інтеграцію, підвищення рівня довіри молоді до влади;

– Програма «Нові послуги, нові робочі місця» спрямована на надання молодим людям, які не мають трудового досвіду, постійного місця роботи і можливості зробити кар'єру, а також на задоволення попиту на робочу силу в

таких секторах, як додаткову освіту, захист навколишнього середовища, культура, забезпечення громадської безпеки, підвищення якості життя тощо.

У Франції діє Асоціація RETIS – член Всесвітньої мережі наукових парків, метою якої є підтримка і впровадження молодіжних інноваційних проектів на території країни. Базові ціннісні орієнтації молоді в цій країні закладаються в рамках обов'язкового шкільного курсу «Громадянське виховання». В рамках цього курсу школярі мають можливість ознайомитися з такими темами, як «Солідарність», «Безпека», «Свобода і права», «Судова система Франції», «Права людини та Європи» та ін. [4]. Тим самим французька система освіти прагне реалізувати три кінцеві завдання: формування патріотизму, розвиток критичного мислення та здатності адаптації особистості до різних соціально-політичних умов протягом усього життя.

Необхідно відзначити, що в Німеччині і Франції розвиненіша система державного регулювання економічних і соціальних процесів і провідна роль у визначенні пріоритетів, здійснення молодіжної політики відводиться державі, тоді як у Великобританії, Швеції держава формулює загальні підходи в молодіжній політиці, її цілі та пріоритети, основна ж роль в здійсненні конкретних молодіжних програм відводиться громадськості.

Одним з механізмів підтримки молодіжних програм і проектів є надання державою допомоги у вигляді субсидій.

Так, в Фінляндії, відповідно до закону про молодь, державні субсидії національним організаціям і їх регіональним відділенням розміщуються на основі фактичної роботи з урахуванням соціальної значимості діяльності і потреби в субсидії. Критерії виконання роботи: якість, обсяг і співвідношення витрат і ефективності діяльності. Загальна субсидія не виділяється молодіжній організації, чиєю основною місією є проведення занять тільки в одній галузі освіти, дослідження тощо; діяльність або субсидії яких регламентуються різними законодавчими актами або державні субсидії для яких надходять із спеціально виділених асигнувань в державному бюджеті. [18].

Підставою виділення державних субсидій національним молодіжним центрам в першу чергу є ефективність роботи, яка визначається за ступенем, в якій центр використовується молоддю. Центри повинні реалізувати фундаментальні цілі і ґрунтуватися в своїй діяльності на принципах, викладених в Законі про молодь, працювати на некомерційній основі. Можливі доходи центрів повинні використовуватися на розвиток самих центрів та їх послуг.

Не можна сказати, що в розвинених зарубіжних країнах партнерство державних органів з молоддю в прийнятті та здійсненні управлінських рішень повсюдно увійшло в практику молодіжної політики. Проте, як відзначають дослідники в галузі молодіжної політики, починаючи з 90-х років ХХ ст. умови для такого партнерства стали створюватися на рівні окремих муніципалітетів і областей в багатьох країнах Західної Європи.

У Франції склалася і функціонує система рад молоді, що діє на різних рівнях:

- Національна рада молоді – розглядає питання, пов'язані з молодіжною політикою, ініціює розгляд молодіжних проблем в уряді, представляє і захищає інтереси молоді. У структуру Національної ради молоді входять комісії, діяльність яких охоплює великий спектр молодіжних проблем: професійна зайнятість і здоров'я, залучення молоді до місцевого самоврядування і розвиток молодіжних ЗМІ, дискримінація молоді і т.д .;

- Рада молоді департаменту – взаємодія з префектурою в рішенні проблем молоді, обговорення питань, що цікавлять молодь, розробка і подання пропозицій щодо вирішення молодіжних проблем;

- Місцеві ради молоді (на рівні муніципалітетів) представляють інтереси молоді на рівні місцевої влади, сприяють розвитку взаємодії молоді та місцевої влади, активізації громадянської свідомості молоді [60, с. 59].

Складні процеси, що відбуваються в молодіжному середовищі, збільшення числа категорій молоді, що мають специфічні соціальні проблеми, тенденції професіоналізації молодіжної роботи, вимагає переосмислення існуючої практики професійної підготовки кадрів для роботи з молоддю.

У країнах Європи підготовка кадрів для роботи з молоддю відрізняється значною різноманітністю. Навчання молодіжних працівників ведеться як державною системою професійної підготовки (професійні школи, інститути, університети і т.д.), так і значна частина добровільних молодіжних працівників навчається молодіжними асоціаціями, релігійними громадами тощо.

Одним із завдань молодіжної політики є розгляд можливості та шляхів угруповання різних систем навчання, більш чіткого визначення професійних профілів, узгодженості в розробці методів і змісту навчання, а також приведення ініціатив, здійснюваних у сфері навчання молодіжній роботі, у відповідність із загальними тенденціями розвитку молодіжної політики

Наявність великої кількості форм неформальної освіти, що відрізняються змістом, рівнем отримуваних знань, їх спрямованістю зумовило необхідність розробки механізмів визнання присуджуються кваліфікацій, професійної компетентності випускників. У той же час, існує небезпека уніфікації його з формальною освітою. [58, с. 90]

Таким чином, здійснений нами аналіз діяльності ряду європейських держав у сфері молодіжної політики, дає можливість окреслити ряд умов, що забезпечують успішність активізації економічного потенціалу: розробленість законодавчої бази державної молодіжної політики; моніторинг становища молоді, оперативність і достовірність отриманих даних про стан молодіжного середовища; скоординованість дій державних структур і громадських інститутів; активне залучення молоді до місцевого самоврядування, розвиток «відповідальної громадянськості»; стимулювання і підтримка волонтерства, соціального служіння молоді (в тому числі на рівні законодавства); варіативність професійної підготовки молодіжних працівників; використання різних форм фінансування впровадження молодіжних програм і т.д.

В Італії в рамках національної системи освіти активно пропагується політична грамотність, розвиваються ініціатива і лідерські якості молоді. Наприклад, за програмою «Навчальні дні» студенти мають реальну можливість

ознайомитися з поточною роботою Палати депутатів Італії, а також зустрітися з чиновниками уряду і обговорити з ними актуальні проблеми країни та світу.

В Італії також діють 23 технопарку і 26 бізнес-інкубаторів. («Tecnopolis», «Pastics», «Abruzzo» і ін.). Бізнес-інкубатори Італії своїм пріоритетним завданням визначають не розробку інноваційних технологій, а надання молоді якісних послуг в сфері освіти (підвищення кваліфікації, навчальні курси для підприємців і т.п.)

У Великобританії молодь реалізує свій економічний потенціал, перш за все, через численні національні волонтерські асоціації. Крім того, для розвитку економічного потенціалу молоді активно створюються наукові і технологічні парки навколо вузів. Слід особливо відзначити проект «UKSPA» – «Асоціація наукових парків Великобританії», в рамках якого функціонує трикутник «Лондон – Оксфорд – Кембридж», який грає роль, ідентичну «Силіконовій долині» США [14, с. 122].

Таким чином, слід зазначити, що порівняльний аналіз країн з проблеми стимулювання економічного потенціалу молоді показав, що в своїй більшості уряду міжнародного клубу мають ефективним списком соціально-політичних технологій роботи з молоддю.

У країнах Європи включення молодих людей в суспільно-політичне життя є пріоритетною галуззю політики держав. Активно ведеться робота з розвитку виховання громадянськості, толерантності, мобільності, волонтерства, інформованості підростаючого покоління, в результаті чого молода людина має можливість чітко проектувати свої цілі в житті, бути самостійною і нести відповідальність за прийняті рішення.

Отже, підводячи підсумок по другому розділу, автор дослідив феномен молоді як об'єкта соціальної роботи, вказавши на особливість поняття молоді – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов віку. Розглянув різні концепції науковців щодо трактування поняття, а також звернув увагу на те, що

враховуючі якісні характеристики, ознаки молоді як висока мобільність; вільний доступ до інформації та свобода вибору; амбіції і бажання досягти великих висот; міжособистісна конкуренція; бажання і можливість підкреслити свою індивідуальність тощо.

Окремо розглянуто сутність та принципи розвитку економічного потенціалу. Автор підкреслює те, що в науковій розвідці економічний та ресурсний потенціали – тотожні поняття. Під яким розуміє комплексну характеристику функціонування, розвитку переробних організацій і основним критерієм для прийняття управлінських рішень в ринкових умовах. Такі дослідники як А.Ю. Денисова, А. П. Романова, В.А. Свободін, Ю.В. Василенко тощо, досліджували поняття економічного та тотожному йому поняття ресурсного потенціалу. Також, автор виділив основні принципи розвитку економічного потенціалу, зокрема: аксіологічний, змістовний, природній, культурний, гуманізації, оптимізації тощо.

Під засобами та методами активізації економічного потенціалу молоді автор розглядає соціальні технології. Прикладом слугують Німеччина, Франція, Фінляндія, Італія, Великобританія тощо, які на державному рівні реалізують державні молодіжні програми, створюють клуби, ради, організації задля активізації економічного потенціалу молодого покоління.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз економічного потенціалу молодого покоління України: проблеми та перспективи

Молодіжна політика незалежної України перебуває під впливом тенденцій людського розвитку. Українська молодь початку ХХІ ст. – це перше покоління громадян, процес соціалізації якого відбувається в умовах економічних, суспільних та ціннісних трансформацій; молодь у своїй більшості сприйняла ці виклики, але згодом життя для неї різко ускладнилося, перехід до дорослого стану, який раніше складався з традиційних атрибутів – безкоштовна освіта, гарантована робота, економічна стабільність, – став більш невизначеним. Відповідно, шляхи молодих людей до дорослого життя та незалежності стали іншими, ніж двадцять років тому. З одного боку, молодь має безпрецедентну кількість виборів в організації дозвілля, з другого – вона опинилася перед новими ризиками і викликами, що пропонують освітня сфера і ринок праці. Діапазон сучасних можливостей та ризиків і є найважливішою характеристикою життя молодих людей, що в остаточному підсумку призводить до прискорення темпів нарощування кількісних параметрів потенціалу в одних випадках, або ж до процесів їх сповільнення – в інших.

Розглядаючи перспективи та проблеми економічного потенціалу молоді, слід звернутися до законодавчої бази України, яка чітко демонструє в чому державотворчі сприяють молодому поколінню, а в деяких аспектах – гальмують його розвиток. 5 лютого 1993 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», яким було визначено загальні засади створення організаційних, соціально-економічних, політико-правових умов соціального становлення та розвитку молодих громадян в інтересах особистості, суспільства та держави,

основні напрями реалізації державної молодіжної політики в Україні щодо соціального становлення та розвитку молоді [21]. Наступним важливим кроком у розвитку нормативно-правової бази молодіжної політики стало прийняття 1 грудня 1998 р. Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Ним було визначено особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності об'єднань молодих громадян і державні гарантії забезпечення їх діяльності. Документ розвинув положення Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» та ст. 14-15 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді». Було визначено, що молодіжні громадські організації об'єднують громадян віком від 14 до 28 років і мають на меті діяльність, спрямовану на задоволення та захист їхніх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів [20]. Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» врегульовано питання щодо забезпечення зайнятості молоді, створення в Україні молодіжних центрів праці, молодіжних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів для реалізації програм підготовки молоді до підприємницької діяльності, сприяння працевлаштуванню, надання інформаційних та консультативних послуг. Визначається також, що органи місцевого самоврядування можуть встановлювати пільгову плату за реєстрацію підприємств, створених молодими громадянами та молодіжними громадськими організаціями, реалізовувати програми підготовки та перепідготовки молоді, яка займається підприємництвом, у тому числі за кордоном [21].

Як відомо, Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» закріпив, що «держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менший двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах...»[21]. Це стосується передусім молоді, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійних навчально-виховних та вищих навчальних закладах, закінчила професійну підготовку і перепідготовку, а також звільнилася зі строкової військової або альтернативної

(невійськової) служби. Але дія цієї статті поширюється лише на осіб, підготовка яких здійснюється за державним замовленням. Окрім цього, законодавством не передбачена відповідальність за можливість відсутності робочих місць на підприємстві, на яке відправляється молодий спеціаліст. Таким чином, його право - заперечити таке рішення у випадку відмови у прийомі на роботу у зв'язку з відсутністю робочих місць на підприємстві, куди його направляють.

Отже, держава гарантує молоді право на працю, але через відсутність достатнього практичного досвіду, соціально-правових та професійних знань, а часом моральної невідповідності до конкуренції на ринку праці, реалізувати своє право на працю молодим громадянам досить складно. Чинним законодавством передбачена значна кількість гарантій для молоді, що прагне працювати. Проте часто ми стикаємося з відсутністю зацікавленості роботодавців забезпечувати роботою молодь, особливо недостатньо освічену й без досвіду роботи.

Статистика свідчить: незважаючи на те, що протягом останніх трьох років постійно збільшується кількість вакантних робочих місць, що подаються підприємствами, установами та організаціями в службу зайнятості, у середньому їхня кількість набагато менша, ніж чисельність незайнятих громадян, які претендують на ці вакансії [28, с. 30].

З метою підвищення зацікавленості роботодавців у наймі молодих осіб на роботу та забезпечення молоді, яка отримала фахову кваліфікацію, першим робочим місцем був прийнятий Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» [19].

Таким чином, проаналізувавши нормативно-правову базу підтримки молоді в Україні, слід зазначити, що вона написана на достатньому рівні, потрібно ще працювати у сфері економічного стимулу молоді для розвитку держави.

Автор звертає увагу на те, що найбільше вплив ризиків і загроз людського розвитку відчувається у сфері зайнятості молоді. Хоча рівень зайнятості серед осіб у віці 25–29 років є вищим, ніж у середньому по Україні та становить 72,0%, проте він є найнижчим за останні 10 років. Рівень безробіття населення працездатного віку в середньому становить 8,8%, а молоді – 11,7% [6, с. 214–215]. Загалом молодь є найбільш уразливішою категорією населення на ринку праці і становить 26% безробітних громадян [7, с. 18].

Виникнення молодіжного ринку праці на початку 1990-х рр. надало можливість випробувати нові трудові практики, зокрема гнучку зайнятість. Тимчасова робота у фаст-фудах, рекламних акціях не вимагала від молоді прояву ініціативи. Проміжок між студентською і постійною роботою часто трактувався як тимчасовий стан, що давав змогу молодим особам “знайти себе” до того, як вони розпочнуть дорослу працю та сімейне життя. Однак з початком кризи складнощі у пошуку постійної роботи стали нормальним явищем. Нині молоді люди відкладають свій вихід на ринок праці через загальну проблемну ситуацію на ринку праці незадовільну заробітну платню, а також часто через небажання брати на себе тягар відповідальності за самостійне і подружнє життя.

Молодь повинна розглядатися сьогодні як головний суб'єкт соціального та економічного оновлення, інноваційного ресурсу суспільства. Тому вкрай важливе завдання модернізації державної молодіжної політики, як на рівні концептуальних підходів, так і на рівні конкретної діяльності державних і регіональних органів, громадських об'єднань та інших суб'єктів.

Якщо в умовах командної економіки параметри молодіжної політики для кожного суб'єкта визначалися державою директивно і нормативно, то в умовах ринкової економіки – індикативно і ініціативно. Це служить обґрунтуванням необхідності модернізації механізму реалізації стратегічних і тактичних заходів молодіжної політики, передбачає залучення до неї всіх суб'єктів на демократичній основі з урахуванням їх компетенцій і повноважень, ресурсного потенціалу та ціннісних орієнтирів.

Однак разом з усвідомленням потреби держави і суспільства в здійсненні молодіжної політики на державному рівні перед органами влади всіх рівнів ієрархії національного економічного простору постає питання про вибір ефективних методів і форм її реалізації. Автори вважають, що в умовах обмеженості ресурсів важливо зробити оптимальний вибір пріоритетів, розставити правильні акценти відповідно до принципів економічного потенціалу молоді, підійти з системних позицій до визначення суб'єктів і вибору механізмів її реалізації з урахуванням управлінського та економічного потенціалу. У зв'язку з цим актуально формування і нових інституціональних форм участі молоді та її об'єднань в здійсненні економічного розвитку держави.

Будь-які заходи в рамках державної молодіжної політики повинні підкорятися головній меті – створення умов для вільного розвитку особистості кожної молодої людини, розкриття індивідуальних схильностей, здібностей і талантів, підготовки молодого покоління до виконання суспільно значущих ролей (професійних, сімейних, цивільних тощо).

Можна виділити ряд загальних для всіх рівнів органів влади проблем, що знижують ефективність економічного потенціалу молоді:

- відсутність наукового обґрунтування молодіжної політики і її координації з іншими галузями державної політики, що призводить до автономії вирішення проблем молоді в порівнянні з іншими напрямками соціальної політики держави;
- недостатня опрацьованість нормативно-правової бази молодіжної політики в сфері активізації економічного розвитку молодих людей;
- нестача відповідних сучасним вимогам установ по роботі з молоддю;
- недостатній рівень кадрового та фінансового забезпечення;
- відсутність на національному та місцевому рівнях постійно діючої системи моніторингу стану молодіжного середовища, а також єдиного інформаційного банку даних про діючі в сфері реалізації молодіжної політики органах управління, їх установах, профільних напрямках діяльності, соціальних, педагогічних та інших технологій роботи з молоддю;

– недосконалість механізму державної підтримки молодіжних громадських організацій, що займаються підприємництвом тощо [8, с. 12].

У рішенні проблем сучасної молоді з точки зору економічної ефективності ключовим є регіональний рівень. Саме він є найбільш цілісним в плані представленості специфічними структурними підрозділами виконавчої влади, які займаються вирішенням економічних проблем молоді. Як правило, це – регіональні комітети у справах молоді, а також комітети з охорони здоров'я, освіти, праці та зайнятості, культурі і ряд інших, що реалізують окремі заходи у активізації економічного потенціалу молоді і виступають розпорядниками коштів відповідних статей регіональних бюджетів та позабюджетних фондів.

Серед основних негативних ефектів, мультиплікаційно знижують ефективність, конкурентоспроможність, стійкість, безпеку і динамічність вітчизняної економіки, найбільш масштабними є:

– низький рівень здоров'я всіх категорій молоді незалежно від регіону або умов проживання, доходу тощо;

– низька народжуваність і неміцність шлюбів серед молоді, зростання числа розлучень;

– зростання рівня злочинності в молодіжному середовищі, криміналізація молоді, виражена орієнтація на швидке досягнення матеріального достатку будь-якими засобами;

– високий рівень сирітства, насамперед соціального, ухилення від виконання батьківських обов'язків, безпритульність і бездоглядність дітей;

– неконтрольований вплив на підростаючі покоління негативної інформації (перш за все через ЗМІ, Інтернет, кінофільми, комп'ютерні ігри тощо), включаючи пряму пропаганду насильства, жорстокості, вживання психотропних речовин, безладних статевих зв'язків;

– поширення наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління;

– незрілість ціннісних орієнтацій, життєвих позицій у молодих людей, яка проявляється в тому числі і в нездатності адекватно вибрати професію,

небажанні отримувати професійні знання (а тільки диплом про вищу освіту), труднощі при пошуку роботи, адаптації в трудовому колективі, частих змінах місця роботи;

– відсутність патріотизму, почуття обов'язку по відношенню до своєї країни, бажання її захищати, працювати для її розвитку і підвищення добробуту;

– класова, соціальна, національна та релігійна нетерпимість, екстремістські настрої в молодіжному середовищі;

– низький рівень забезпеченості молоді окремим житлом, причому особливо гострою ця проблема є для молодих сімей [37, с. 14].

Кожна з перерахованих груп молодіжних проблем є якщо і не прямою загрозою національній та економічній безпеці, то у всякому разі провокує ряд негативних наслідків в силу селективного, а не системного характеру.

Негативні наслідки селективного підходу до державної молодіжної політики в сучасній Україні слід розглядати на таких рівнях:

1. Низький рівень здоров'я молодих поколінь. Зниження доходів як самого працівника, так і роботодавця, а також продуктивності праці, ефективності виробництва через втрату частини трудоднів через тимчасової або стійкої непрацездатності, раннього виходу на пенсію за станом здоров'я, інвалідності тощо, що призводить до скорочення податкових надходжень, збільшення витрат на охорону здоров'я, соціальні потреби.

2. Низька народжуваність, низька міцність шлюбів серед молоді, велике число абортів. Збільшення економічної і трудового навантаження на працююче населення через підвищення частки осіб пенсійного віку, так як кожне наступне покоління чисельно менше попереднього через низьку народжуваність і тим самим зменшує потенціал економічного розвитку молодого покоління.

3. Високий рівень злочинності в молодіжному середовищі. Прямий економічний збиток від скоєних злочинів, непрямий – через те, що працездатне населення не залучено в трудову діяльність, не платить податки, а також

підвищені витрати на утримання правоохоронних органів, виправних установ, адаптацію осіб, які відбули покарання тощо.

4. Незрілість ціннісних орієнтацій, життєвих позицій у молодих людей, нездатність адекватно вибрати професію. Зниження продуктивності праці, доходів працівника і роботодавця, ефективності виробництва, податкових надходжень

5. Слабка забезпеченість молоді, молодих сімей окремим житлом. Значні витрати на придбання, надання або наймання житла на всіх рівнях інвестування в молодіжну політику, від індивіда до держави. Побічно веде до появи проблем кадрового потенціалу для державних і громадських структур [45, с. 36].

Ускладнює вирішення молодіжних проблем відомча неузгодженість функцій суб'єктів процесу кадрової підготовки. Це ускладнює координацію діяльності всіх суб'єктів молодіжної політики і організації молодіжного відпочинку, а питання кадрового забезпечення вирішуються різними міністерствами і відомствами в силу переважання тих чи інших напрямків в їх діяльності.

Системна робота за вказаним напрямком дозволить зняти гостроту проблем у молодіжному середовищі та сприятиме досягненню таких результатів:

1) підвищенню доходу працівника і роботодавця, продуктивності праці, ефективності виробництва і, як наслідок, збільшення податкових надходжень і зниження витрат на соціальні потреби і охорону здоров'я;

2) зниження (в перспективі) трудового навантаження на працююче населення через підвищення народжуваності і встановлення в подальшому економічно більш вигідного процентного співвідношення пенсіонерів і осіб в працездатних віках, перш за все молоді;

3) зниження прямого економічного збитку через скоєних злочинів, а також витрат на утримання правоохоронних структур, органів виконання покарань та інших наглядових установ;

4) зниження витрат на утримання, адаптацію та інтеграцію в суспільство дітей, які залишилися без піклування батьків, в тому числі на надання їм після досягнення повноліття належного за законом житла;

5) зниження витрат від еміграції талановитої молоді, висококваліфікованих молодих фахівців в пріоритетних областях за кордон, реалізації ними наукового, інтелектуального, творчого та іншого потенціалу в інших країнах;

6) підвищення боєздатності і ефективності збройних сил, укомплектованих сучасною технікою і молодими кваліфікованими кадрами;

7) зниження витрат на поліпшення житлових умов молоді [63, с. 13].

Таким чином, справляється прямий вплив ризиків і на налаштованість молоді на подружнє життя. Останніми роками дослідники спостерігають тенденцію до збільшення тривалості проживання молоді з батьками, яку пов'язують із зростанням тривалості навчання, погіршенням ситуації на ринку праці та ринку житла і кредитів. Більше того, значна частина молоді, яка вже перебуває у шлюбі, мешкає разом з батьками одного з членів подружжя [3, с. 196].

Ще більше залежність молоді від сучасних ризиків людського розвитку простежується у сфері здобуття освіти. Сьогодні молоді люди підпорядковані жорстким вимогам успішності в середній школі та у подальшому у вищій. Ці вимоги створюють для молоді людини нові можливості розвитку і кар'єри, але водночас можуть стати причиною справжнього стресу або незатребуваності, а для багатьох – причиною подальшої маргіналізації. І хоча в Україні впродовж 1990-х рр. чисельність студентів вищих навчальних закладів постійно зростала, при цьому частка осіб з вищою освітою серед молоді постійно знижується [13].

Також не менш важливим є професійна освіта молоді, яка дає змогу активувати економічний потенціал та розвиток країни в цілому. Розвиток системи професійної освіти має спиратися, з одного боку, на утримання і форми прояву потреб в освіті населення, особливо молоді. Від знання освітніх потреб залежать темп і напрямки розвитку цієї системи, вирішення кадрових проблем

господарського комплексу та ефективність роботи служби зайнятості щодо профілактики безробіття [54, с. 101].

З іншого боку, система професійної освіти не може не враховувати кадрові потреби підприємств і організацій. Економічні та організаційні зміни останніх років призвели до зміни в характері взаємовідносин між професійними навчальними закладами та підприємствами, а також державними і недержавними організаціями в питаннях підготовки молодих фахівців. Держава повинна регулювати процеси, що відбуваються в системі професійної підготовки кадрів, з метою оптимізації ринку праці.

Важлива роль у вирішенні даної проблеми належить державі, так як необхідно визначення прогнозних параметрів зайнятості з позиції макроекономіки для розробки концепції розвитку професійної освіти. Реалізація суспільно-економічної потреби в фахівцях в ринкових умовах проявляється через попит на освітні послуги з боку державного сектора економіки в формі державного замовлення на підготовку фахівців, з боку комерційних структур – у формі договорів з професійними навчальними закладами.

Для того щоб збалансувати попит і пропозицію на ринку освітніх послуг, необхідно знати, яких фахівців, в якій кількості потрібно готувати сьогодні і в перспективі, якими професійними знаннями і навичками вони повинні володіти, щоб бути здатними до трудової діяльності на сучасних підприємствах.

Це також можна пояснити значним залученням молоді до міграційних процесів, тобто значна частина активної молоді з вищою освітою щорічно виїжджає за кордон. Так, за результатами всеукраїнського дослідження майже третина (29,9%) опитаних молодих людей хотіли б виїхати з України [33, с. 89]. Більшість – 84,6% – не бачить місця своїй самореалізації в Україні. При цьому кожен другий представник української молоді (50,8%) вважає, що досягти успіху легше за кордоном. Зазначене ще більше загострює демографічну кризу та знижує ефективність функціонування ринку праці України.

Водночас дослідження провідних напрямів роботи з молоддю в інших країнах світу свідчать про дещо інші тенденції. В Європейському Союзі молодь розглядається не як проблема, а, передусім, як людський капітал, який накопичується за чітко обмежені фази життєвого циклу та потребує інвестування за допомогою різних інститутів і проектів суспільства. Тому протягом 1990-х – початку 2000-х рр. державна політика стосовно молоді в Європі почала переорієнтовуватися на індивідуальні прагнення та пріоритети самої людини, що відобразилось на тенденціях роботи з молоддю. Акцент на значущість молодіжних об'єднань та організацій втратив свою актуальність. Замість цього розвиток отримали програми і проекти, що спрямовувалися на роботу не з групами, а з конкретними молодими людьми. Передусім, це створення сприятливих умов для розвитку бажання молодої людини працювати і брати активну участь у житті громади [5, с. 208].

Європейський Союз розробив широкий набір цільових програм, що спрямовані на подолання соціального відторгнення та соціальне залучення [41, с. 288]. Наприклад, у більшості країн з платною вищою освітою сім'ї з високим або середнім достатком вносять більш високу платню ніж малозабезпечені, які повністю або частково звільняються від плати за навчання за допомогою податкових пільг, грантів, позик. Разом з тим відбувається заохочення молодіжної творчості, ініціативи і досягнень комплексом державних премій і пільг, грантових програм, формуванням образу активної молоді, що досягає успіху у рамках закону і норм суспільної моралі. Зокрема, у Франції реалізується низка державних проектів у сфері культури, які у свою чергу сприяють активізації економічного потенціалу молоді та держави в цілому:

- підтримка молодіжного кінематографа: виділення субвенцій на створення і поширення якісних фільмів, що розвивають художній смак;
- розроблення молодіжних програм, що заохочують читання книг: створюються міні-бібліотеки при дозвіллевих і соціальних центрах, у таборах відпочинку; заснована національна премія за кращі твори для молоді;

- забезпечення молоді з бідних сімей доступом до зайняття спортом: видача «спортивних купонів» для оплати занять у секціях, виділення ресурсів на місцевий рівень для розвитку спортивної інфраструктури;
- створення спеціалізованих інформаційних центрів для молоді, де надаються інформаційні і консультаційні послуги [47, с. 102].

Прикладом комплексної стратегії молодіжної політики є так званий «Дитячий план», проголошений у Великобританії у 2017 р., що має на меті впродовж десяти років зробити країну найкращим місцем для виховання дітей та молоді. Дитячий план спрямовано на підтримку всіх сімей задля забезпечення гідних умов сімейного виховання дітей, досягнення пристойного рівня шкільної освіти, залучення батьків до розвитку власних дітей, створення інфраструктури змістовного дозвілля [6].

Як наслідок, при тому, що частка молоді у складі населення європейських країн, починаючи з 90-х рр., послідовно знижується, показники економічної активності молоді поступово зростають. При цьому, за даними міжнародних досліджень, нова генерація працівників сповідує систему гуманістичних цінностей, принцип лояльності та корпоративної соціальної відповідальності, а не гроші.

Для прикладу наведемо декілька областей України, як розвивається молодь та які напрями для її активізації економічного потенціалу.

У Львівській області обласною державною адміністрацією розроблена регіональна програма «Молодь Львівщини» на 2016-2020 роки, яка забезпечує розвиток громадської активності, неформальної освіти, заходи щодо само зайнятості молодих людей, інтеграція української молоді в європейське молодіжне співтовариство, взаємодія молоді із органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Також в зазначеній області діють безліч центрів для соціального становлення та розвитку молоді, зокрема Агенція розвитку підприємництва жінок та молоді, Бізнес-клуб Ділових людей, Львівський регіональний центр з інвестицій та розвитку тощо.

У Вінницькій області також діє аналогічна обласна програма, яка покликана виконати наступні завдання: удосконалення механізму взаємодії суб'єктів регіональної державної молодіжної політики, зокрема залучення молоді до вирішення актуальних проблем, розвиток культури громадської участі; формування у молодих людей активної життєвої позиції та навичок реалізації громадянських прав та обов'язків, посилення участі молоді у суспільно-політичному житті країни; сприяння діяльності існуючих та створення нових інституцій молодіжної політики; формування у процесі співпраці громадських об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування системи неформальної освіти молоді; залучення бізнес-структур, міжнародних благодійних фондів та організацій до реалізації Програми; впровадження інноваційних форм роботи з молоддю; вивчення досвіду інших областей, країн у сфері молодіжної політики та сприяння впровадженню найкращих прикладів у Вінницькій області. Діє низка ресурсних центрів, що сприяють реалізації молоді в області, зокрема Вінницький міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центр розвитку «Аліса», Вінницький молодіжний центр «Квадрат», Центр «Поділля-Соціум».

В Дніпропетровській області активно діє нове покоління – дніпропетровське обласне громадське об'єднання спеціалістів соціальної роботи, які сприяють молодому поколінню реалізуватися, вимагати від держави соціальних та правових гарантій, забезпечують молодь тренінговими програмами щодо працевлаштування, само презентації, реалізації проекту «Твоє життя – твій вибір» тощо. Також серед бізнес-сфери активно працює Центр сприяння розвитку молодих підприємців Дніпропетровщини «Молодь 21 століття», які працевлаштовують активну молодь або надають знання щодо підприємництва.

В Запорізькій області активну участь у житті молоді приймає обласний центр молоді, який за мету має надання різного роду консультування молоді, проведення заходів у соціальному, культурному, економічному напрямках життєдіяльності молодих людей, професійне становлення та розвиток

молодіжних ініціатив тощо. Також такі установи та організації як регіональний науково-методичний центр «Освіта та громадянське суспільство», громадська організація «Центр розвитку кар'єри «Професіонали», громадська організація «Комунікаційний центр «Долоні» тощо.

Таким чином, слід зазначити, що проблемами економічного потенціалу молоді в Україні є безробіття, отримання вищої освіти, отримання власного житла, ненадання соціальних послуг в повному обсязі. Натомість, перспективами, на думку автора є: розвиток підприємницької діяльності, створення коло однодумців щодо відстоювання інтересів молоді громади, змінення законодавства держави тощо.

3.2. Технології та методи соціальної роботи з активізації економічного потенціалу молоді України

Сьогодні під соціальними технологіями соціальної роботи з молоддю прийнято розуміти діяльність громадських структур з підтримки молодих людей в постановці їх життєвих перспектив і цілей, а також повноцінної інтеграції їх в суспільство.

У кожній державі даним видом роботи займаються різні організації. У нашій країні, націлені на сприятливу реалізацію потенціалу молоді центри соціально-психологічної підтримки, соціальні служби, центри екстреної психологічної допомоги, правову допомогу, центри професійної орієнтації та працевлаштування молоді, а також соціально-реабілітаційні центри.

У своїй діяльності всі ці установи використовують різні форми роботи з молоддю, але в даний момент вона вимагає наявності цілісного підходу.

На сьогоднішній день виділяють наступні технології роботи з молоддю:

- консультація;
- терапії з залученням молодих людей в культурні заходи;
- відвідування дозвілєвих закладів;
- музичні терапії;

- вплив на індивідів за допомогою спеціалізованої літератури і вироблення їх життєвих орієнтацій;
- терапії з активною участю педагогів або соціальних працівників в молодіжній підтримки;
- логотерапія.

Інновації в соціальній роботі, як правило, оперативно відповідають на запити, потреби молоді, і перш за все, соціально вразливою її частини. Під інноваційними технологіями соціальної роботи з молоддю можна розуміти інноваційну діяльність, в результаті якої створюються і матеріалізуються нововведення суспільства, ініціативи, викликають якісні зміни в різних сферах життя молодого покоління, раціональне використання матеріальних, економічних і соціальних ресурсів. Інноваційні технології соціальної роботи виступають, перш за все, як важливий елемент і результат людської творчості, спрямованого на поліпшення механізму, підвищення ефективності і якості праці, суспільного виробництва, стійкого соціально-економічного розвитку країни. Різні інноваційні проекти, програми, технології, спрямовані на вирішення соціальних проблем можуть бути створені як на національному, так і на регіональному рівнях.

Наведемо їм більш детальну характеристику: інноваційні (новаторські), являють собою нововведення. Як приклад можна привести впровадження соціального туризму, як технології соціокультурної реабілітації молодих інвалідів.

Інноваційний підхід в соціальній роботі з молоддю відображає характеристику результату цілеспрямованої діяльності фахівця з досягнення поставленої мети [46, с. 143]. Цільовим компонентом для розвитку інновацій в соціальній роботі є вдосконалення правових соціально-економічних і організаційних умов для успішної самореалізації молоді, спрямованої на розкриття її потенціалу, сприяння успішній інтеграції молоді в суспільство і підвищенню її ролі в житті країни.

В ході реалізації інноваційних технологій мети соціальної роботи з молоддю реалізуються не відразу, а шляхом рішення дрібніших завдань. Необхідно підкреслити, що мети, завдання і зміст соціальної роботи з молоддю повинні виходити від реальних потреб молодих людей в соціальні послуги.

Орієнтована на реалізацію потреб молоді, соціальна робота все частіше застосовує новаторські підходи в своїй діяльності.

Інноваційна практика соціальної роботи з молоддю кордоном показує, що створення мережі державних Будинків для молоді (Фінляндія) сприяє підтримці безпечного середовища для молодих людей, де вони можуть знайти собі заняття за інтересами. Тут практикуються такі форми соціальної роботи з молоддю: консультування, навчальні тренінги, спортивні секції, заняття в клубах. Особливо цікава робота служби «Verko», де організуються відкриті вечора, під час яких молодь може безкоштовно брати участь в різних видах діяльності, це може бути спільний перегляд фільмів, приготування їжі, проведення спортивних ігор та ін. [49, с. 88.].

Фахівці розробляють для молодих людей туристичні маршрути та екскурсії, в ході котрих у учасників цих форм купуються соціальні компетенції, вміння і навички, котрі так необхідні їм для життя в сучасному суспільстві.

Особливий інтерес викликають спеціальні програми гендерного супроводу, котрі розробляються в молодіжних центрах. Вони реалізуються в гендерних клубах і групах для молодих матерів.

Разом з тим, для такої категорії молоді, як молоді інваліди, проводиться робота в групах, спрямована на розвиток соціальних компетенцій і посилення потенціалу молодого інваліда за рішенням власних складних життєвих ситуацій.

Інноваційні технології соціальної роботи з молоддю будуть затребувані, якщо вони розробляються з урахуванням таких критеріїв. До них можна віднести:

- задоволення соціальних потреб молодої людини [46, с. 148];

- практична застосовність інновації для вирішення проблеми молоді людини [51, с. 88];
- соціальна ефективність, що відображає вплив впровадження інновацій на підвищення рівня життя молоді;
- функціональна ефективність, яка виражається в ступені досягнення головних цілей соціальної роботи з молоддю;
- економічна ефективність, яка характеризує ступінь затратності ресурсів на виробництво інноваційних соціальних послуг;
- інноваційно-інформаційна ефективність, покликана відображати ступінь новизни застосовуваних в соціальній службі техніки і технологій, а так само ступінь участі фахівців по роботі з молоддю в інноваційному процесі: їх згуртованість, ступінь включеності керівника в управління інноваційним процесом, делегування співробітникам права приймати ключові рішення, їх навчання.

У зв'язку з цим регіональне проектування інноваційних технологій соціальної роботи з молоддю набуває нового значення. Проектування інновацій важливо як для індивідів-учасників, так і для всього молодіжної спільноти. Тому в ході розробки нової технології в умовах соціальної служби відбувається активне освоєння молодими людьми компетенцій і способів інноваційної діяльності.

Процес проектування інноваційних технологій соціальної роботи для молоді має безліч функцій: соціалізації, комунікації, профорієтації, підготовки кадрів. На цій основі ми підходимо до розуміння проблеми інноваційних технологій соціальної роботи з молоддю, яка може бути вивчена багатоаспектно, як:

- спосіб подолання різних суперечностей і проблем молоді;
- елемент досягнення різних наукових цілей, що сприяють реалізації потреб сучасної української молоді;
- результат впровадження соціальних проектів та технологій.

Всього на території України налічується близько 750 органів у справах молоді та близько 3500 клубів місцевого значення. Найпоширенішою формою роботи даних установ є психолого-педагогічне консультування молодих людей:

- 10% - займаються наданням допомоги по телефону;
- 19,5% - наданням соціокультурних послуг;
- 14% - професійною орієнтацією і забезпеченням роботи;
- 6% - здійснюють соціальну реабілітацію;
- 30,5% - інформаційне забезпечення молодих громадян;
- 19% - надають правову допомогу.

Соціальна робота з молоддю в є досить новим видом діяльності, і тому спостерігається вдосконалення розробок в нормативному плані і практичній області. Відповідно до Концепції державної молодіжної політики України соціальні служби – організації незалежно від організаційно-правових форм і форм власності, які здійснюють заходи щодо соціальної підтримки, надання соціально-побутових, соціально-медичних, психолого-педагогічних, соціально-правових послуг і матеріальної допомоги, сприяння в соціальній, психологічній адаптації та соціальної реабілітації молодих громадян, які перебувають у важкій життєвій ситуації, а також громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність по соціальному обслуговуванню молоді без утворення юридичної особи.

Формування системи соціального обслуговування молоді, перш за все, пов'язано з вивченням потреб молодих людей. Молодь потребує правового захисту та юридичному консультуванні, в допомозі з працевлаштування та забезпечення житла. Причому, проблема працевлаштування, в даний час, зачіпає більшу кількість молоді. Тому як, перехід до ринково-трудова відносин у молодих людей, передбачає докорінну зміну стимулів і мотивів економічної активності, відкриття нових здібностей до формування працювати в нових умовах. І, відповідно, рішення цих і інших проблем не може обходитися без цілеспрямованого втручання соціальних служб для молоді. Тому, як ці організації несуть собою головну мету – забезпечення сприятливих

соціально-економічних умов для молодих людей, повноцінного включення їх в суспільство.

Основною метою роботи з молоддю в Україні є забезпечення здоров'я молоді (соціального і особистого), сприяння в сімейних відносинах і допомогу в проблемах сім'ї, здійснення освіти, професійної орієнтації, взаємодія з молодіжними громадськими організаціями, вирішення житлових проблем, тобто, це задоволення потреб молоді, необхідних для успішного становлення і функціонування особистості.

Для порівняння, ми розглянемо соціальну роботу з молоддю в Ірландії, так як молодіжна політика Ірландії є більш стійкою і чітко структурованою.

Існують такі технології роботи з молоддю:

1) Критичне соціальне утворення.

Молодіжні працівники виступають як спонукальний мотив, вихователями свідомості, інструментом реалізації та критично налаштованих соціальних аналітиків для молодих людей. Роль реформіста.

Мета форми: дослідження особистого досвіду як основного принципу для підйому свідомості.

2) Саморозвиток.

Молодіжний працівник як консультант. Ліберальна поведінка.

Мета: формування особистої відповідальності за життєвий вибір; лідерства та навичок для успішної соціалізації.

3) Радикальні соціальні зміни.

Молодіжний працівник як радикальний активіст, революціонер.

Вигода для молодих людей повинна бути представлена у вигляді зацікавленості в соціальному перетворенні.

Мета: ідеологічний настрій молодих людей у революційній перспективі; реформування соціальних інститутів.

4) Виховання характеру.

Молодіжний працівник як зразок для наслідування і організатор. Консерваторський стиль. Молоді люди повинні розвивати дисципліну.

Мета: на головному плані повинен стати конструктивний шлях; здоровий спосіб життя.

Провівши аналіз даних моделей, потрібно відзначити, що Ірландська модель передбачає більш глибокий індивідуальний підхід в становлення особистості, в той час як українська модель не тільки бере на себе відповідальність за виховання людини, а й подальшу її реалізацію в житті.

Слід зазначити, що в будь-якому суспільстві, що розвивається органам у справах молоді просто необхідно чітко сформулювати моделі своєї діяльності, їх цілі, завдання, а також пояснювати молоді основоположні принципи розвитку сучасного суспільства і його механізми для особистого і соціального становлення.

Адже молодь – це майбутнє кожної країни, її політичне, економічне і міжнародне надбання. Ефективні результати соціальної роботи з молоддю будуть отримані тільки в тому випадку, коли будуть впливові політики і працівники з молоддю, які зможуть усвідомити цінність даної вікової групи, її особливості та технології роботи з нею.

Для активізації економічного потенціалу молоді, автор розглядає молодіжні центри.

Так, послуги молодіжного бізнес-центру в першу чергу спрямовані на:

- проведення конкурсних програм для студентської молоді та початківців підприємців;
- розробку бізнес-планів за допомогою консультанта бізнес-центру;
- проведення семінарів та тренінгів – програма «Молодіжна школа лідерства»;
- організацію стажування на малих підприємствах і організацію зустрічей з успішними підприємцями і відомими людьми в студентських бізнес-клубах;
- надання консультацій і підвищення кваліфікації молоді;
- інформаційну підтримку, пошук ділових партнерів та комунікацій.

Безкоштовна юридична консультація. Консультація буде здійснюватися безпосередньо і за допомогою технічних засобів зв'язку.

Пряма юридична консультація молодих підприємців буде надаватися в спеціальній приймальні, де на постійній основі будуть працювати досвідчені юристи. Одночасно планується залучення молодих юристів на стажування для придбання необхідного досвіду і практичних навичок роботи з суб'єктами господарської діяльності.

За допомогою технічних засобів зв'язку надання юридичних консультацій планується здійснювати через Інтернет (з цією метою створюється центральний сайт зі сторінками для кожної регіональної організації) і телефон (Створення телефонної безоплатної правової служби).

Застосування технічних засобів зв'язку дозволить ефективно і швидко консультивати представників малого та середнього бізнесу, особливо з далеких міст і сіл України.

Крім того, реалізація цього напрямку дозволить створити кілька сотень робітників місць і дасть можливість стажуватися до 500 молодим юристам в рік, тобто тим, хто через рік-два створять власний бізнес або працюватимуть юристами-правознавцями в іноземних та українських компаніях.

3) Розробка та виготовлення спеціальної методичної літератури.

Організація в рамках створюваних молодіжних центрів планує створення правових бібліотек, де можна буде безкоштовно ознайомитися з необхідною юридичною (і бухгалтерською) літературою, газетами та журналами. Для проведення подібних заходів планується залучення до співпраці викладачів з вищих навчальних закладів, політиків, представників місцевих органів влади, керівників бізнес-структур, психологів, представників громадських організацій.

В рамках молодіжного центру реалізувати соціальний проект для активізації економічного потенціалу молоді «Муніципальний менеджер 2.0»

Мета проекту: підготовка управлінських команд на території районів Запорізької області для їх залучення до розробки та реалізації інноваційних соціальних і економічних проектів, необхідних для території.

Механізм реалізації проекту:

Етап 1. Виїзні семінари «Порядок завтрашнього дня 2.0». Семінар загальною тривалістю 5 годин, розрахований на 25 осіб. Семінар проходить в 6 муніципальних утвореннях по «кущовому» методу. Мета семінару: виявити молодих управлінців для запрошення на регіональну освітню школу і визначити точки розвитку муніципального району. У програмі семінару: презентація проекту, SWOT-аналіз територій, робота в групах «Досвідчені» і «Перспективні», формування образів і проектів розвитку територій.

На цьому етапі молоді управлінці які не взяли участь у семінарі можуть відправити своє есе і резюме про себе.

Етап 2. Сесія Регіональної освітньої школи «Муніципальний менеджер 2.0». Головна подія року по підготовці молодих управлінців.

150 учасників, 72 години, національні і регіональні експерти.

1-е «24 години» – «Соціально-економічний розвиток територій. Просування проектів »;

2-е «24 години» – «Політичні та виборчі технології. GR. »;

3-е «24 години» – Інтернет -технології.

Домашнє завдання: старт реалізації проекту.

Результат: формування команд управлінців з новими компетенціями та формування проектів для реалізації на території.

Етап 3. «Регіональний Клуб переговорників». Учасники сесій, використовуючи програму «Skype» беруть участь в «он-лайн» режимі в тренінгах з ведення переговорів різного рівня, на яких освоюють навички і розвинути компетенції для швидкого і ефективного кар'єрного, соціального і особистісного зростання.

Етап 4. «Молодіжний губернаторський Клуб». Активні учасники проекту будуть запрошені на зустріч з губернатором області, де в форматі «без краватки» презентують свої рішення проблем муніципальної освіти і регіону в цілому.

Етап 5. Участь активних учасників в зміні «Політика» на форумі «Селігер». Це можливість презентувати свою програму, свій проект або ідею

усім зацікавленим структурам. Це прямий доступ до інвестицій, грантам, фондам найбільших приватних компаній і держкорпорацій, до державних програм.

Етап 6. Семінар «Прихильник ефективних рішень» в рамках Форуму «Інтерра». Активні учасники проекту будуть запрошені на форум «Інтерра», де візьмуть участь в освітньому семінарі з виборчим проектам.

Етап 7. II сесія Регіональної освітньої школи «Муніципальний менеджер 2.0». 150 учасників, 72 години, національні і регіональні експерти.

Етап 8. Реалізація проектів і просування учасників.

З огляду на вищевикладену інформацію, хочеться відзначити, що організації зацікавлені всебічно і активно розвивати відносини з усіма установами як державними, так і громадськими з метою обміну досвідом та вироблення єдиного плану дій.

Отже, підводячи підсумок по третьому розділу, автор дослідив соціальне становлення молоді та її розвиток в державі, на прикладі Львівської, Вінницької, Дніпропетровської та Запорізької областей. Визначив, що існує ряд проблем, але які вирішується завдяки соціальним молодіжним службам, установам та центрам, що сприяють соціальній, психологічній, правовій допомозі тощо. На думку автора, основними технологіями соціальної роботи у активізації економічного розвитку молоді є проведення ряд бесід, тренінгів щодо працевлаштування, здобуття освіти та освіти за кордоном, розвиток самосвідомості громадянина тощо.

ВИСНОВКИ

Молодь – це соціально-демографічна група, що виділяється на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану та обумовлених тим і іншим соціально-психологічних властивостей. Молодість як певна фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові рамки, пов'язаний з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та властивих даному суспільству закономірностей соціалізації.

У своїх працях молодіжній політиці загалом та деяким аспектам соціального становлення і економічного розвитку молоді приділяли увагу О. Артюх, Є. Бородин, О. Валевський, А. Васильєв, О. Вишняк, Т. Гладка, М. Головатий, В. Головенько, А. Горшкова, А. Камінський, А. Карнаух, О. Корнієвський, Л. Кривачук, Н. Метьолкіна, Н. Некрутенко.

Ми дослідили, що молодіжну державну політику в незалежній Україні було започатковано «Декларацією про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) та законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.). Соціальна робота з активізації економічного потенціалу молоді стає одним із базовим об'єктом даної науки. Слід зазначити, що соціальна робота вивчає трудову можливість молодих людей, спонукає їх до активного економічного розвитку в державі, використовує нові методи та технології для удосконалення навиків молодих людей.

Уточнено основні поняття дослідження, зокрема, соціальну роботу будемо розуміти як систему теоретичних знань і заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом насадження і підтримки найменше захищених верств суспільства та протидії соціального виключення. «Економічний потенціал» будемо розуміти як комплексну характеристику рівня економічної могутності нації, економічні можливості, ресурси та потреби суспільства в економічній системі держави. Поняття «активізація» означає надати об'єкту дослідження (в нашому випадку молодь)

нових можливостей, активних рухів, спонукань до рішучих дій тощо. А дефініція «молодь» визначається як громадяни від 14 до 35 років.

При написанні кваліфікаційної роботи було використано низку загальнонаукових та спеціальних підходів та методів, а саме: системний, структурно-функціональний, інституціональний, соціально-комунікаційний, підходи, порівняльно-історичний, метод синтезу, аналізу, дедукції як загальнонаукові методи пізнання, принципи історизму, об'єктивності тощо.

Ми проаналізували особливість поняття молоді – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли освітні, професійні, культурні та інші соціальні функції; в залежності від конкретних історичних умов віку. Ознаками молоді виступає: висока мобільність; вільний доступ до інформації та свобода вибору; амбіції і бажання досягти великих висот; міжособистісна конкуренція; бажання і можливість підкреслити свою індивідуальність тощо.

Окремо розглянуто сутність та принципи розвитку економічного потенціалу. Автор підкреслює те, що в науковій розвідці економічний та ресурсний потенціали – тотожні поняття. Під яким розуміє комплексну характеристику функціонування, розвитку переробних організацій і основним критерієм для прийняття управлінських рішень в ринкових умовах. Такі дослідники як А.Ю. Денисова, А. П. Романова, В.А. Свободін, Ю.В. Василенко тощо, досліджували поняття економічного та тотожному йому поняття ресурсного потенціалу. Також, автор виділив основні принципи розвитку економічного потенціалу, зокрема: аксіологічний, змістовний, природній, культурний, гуманізації, оптимізації тощо.

Під засобами та методами активізації економічного потенціалу молоді автор розглядає соціальні технології. Прикладом слугують Німеччина, Франція, Фінляндія, Італія, Великобританія тощо, які на державному рівні реалізують державні молодіжні програми, створюють клуби, ради, організації задля активізації економічного потенціалу молодого покоління.

У рішенні проблем сучасної молоді з точки зору економічної ефективності ключовим є регіональний рівень. Саме він є найбільш цілісним в плані представленості специфічними структурними підрозділами виконавчої влади, які займаються вирішенням економічних проблем молоді. Як правило, це – регіональні комітети у справах молоді, а також комітети з охорони здоров'я, освіти, праці та зайнятості, культурі і ряд інших, що реалізують окремі заходи у активізації економічного потенціалу молоді і виступають розпорядниками коштів відповідних статей регіональних бюджетів та позабюджетних фондів.

Автор дослідив соціальне та економічне становлення молоді та її розвиток в державі, на прикладі Львівської, Вінницької, Дніпропетровської та Запорізької областей. Визначив, що існує ряд проблем, але які вирішуються завдяки соціальним молодіжним службам, установам та центрам, що сприяють соціальній, психологічній, правовій допомозі тощо. На думку автора, основними технологіями соціальної роботи у активізації економічного розвитку молоді є проведення ряд бесід, тренінгів щодо працевлаштування, здобуття освіти та освіти за кордоном, розвиток самосвідомості громадянина тощо.

Для активізації економічного потенціалу молоді, автор розглядає молодіжні центри. Так, послуги молодіжного бізнес-центру в першу чергу спрямовані на: проведення конкурсних програм для студентської молоді та початківців підприємців; розробку бізнес-планів за допомогою консультанта бізнес-центру; проведення семінарів та тренінгів – програма «Молодіжна школа лідерства» тощо.

Гіпотеза дослідження: технології соціальної роботи щодо активізації економічного потенціалу молоді стають запорукою успішного врегулювання економічних проблем в державі у молодіжному секторі – підтвердилась.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адам Ф. Подменик Д. Социальный капитал в европейских исследованиях. *Социологические исследования*. 2010. №11. С. 35–48.
2. Акмеология: учебное пособие под ред. А. Деркач, В. Зазыкин. Санкт-Петербург: Питер, 2003. 256 с.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: Курс лекций. Москва: Юрид. лит-ра, 2007. 399 с.
4. База данных по международной работе с молодежью. Германия. URL: http://www.diia.de/downloads/downloads/Deutschland_Russisch.pdf (дата обращения 11.10.2020)
5. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи. Київ: Науковий світ, 2006. 363 с.
6. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка та соціальна робота у сучасному освітологічному просторі. URL: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_1/main.html. (дата звернення 20.10.2020)
7. Березутский Ю. В. Демографический потенциал молодежи как фактор регионального развития. Дальний Восток России: исторический опыт и современные проблемы заселения и освоения территории: тез. докл: в 2 ч. Хабаровск: ДВГНБ, 2001. 134 с.
8. Божков А. Н., Баталова Ю. А. Будущее нужно создавать в настоящем. *БОСС: Бизнес: организация, стратегия, системы*. 2004. № 1. С. 12–14.
9. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва: Советская энциклопедия, 1998. Т.28. 428 с.
10. Бор М. З. Инвестиции и инновации: словарь-справочник от А до Я. Москва: ДИС, 2008. 208 с.
11. Василенко Ю. В. Производственный потенциал АПК. Москва : Агропромиздат, 2000. 173 с.

12. Волков Ю. Г., Добренъков В. И., Кадария Ф. Д. Социология молодежи. Ростов-на-Дону.: Феникс, 2001. 576 с.
13. Гордеев О. Концептуальні підходи до сутності інституційного механізму. *Публічне управління: теорія та практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління*. 2012. № 3 (11) URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2012-3/doc/1/07.pdf> (дата звернення 01.11.2020).
14. Грасс Т. П. Из опыта экономической социализации подрастающих поколений в Великобритании и в Новой Зеландии. *Сибирский педагогический журнал*. 2008. № 3. С. 266 – 274.
15. Гусаков В.Г. Продовольственная безопасность: термины и понятия. Минск : Белорус. наука, 2008. 535 с.
16. Державне управління : Словн.-довід. / Уклад.:В. Д. Бакуменко (кер. творчого кол.). Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 228 с.
17. Енциклопедія освіти. за ред. В.Г.Кремінъ. Київ : Академія пед. наук України, 2006.1040 с.
18. Закон о молодежи. Финляндия. URL : <http://www.fadrn.gov.ru/mformation/16/> (дата обращения 02.10.2020).
19. Зельонка Г. Правові проблеми працевлаштування молоді. *Актуальні проблеми правознавства очима молодих вчених: матеріали міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів*. Львів : Львівська політехніка, 2002. № 1. С. 140 – 141.
20. Зуева Ф. А. Педагогическое содействие развитию профессионально значимых ресурсов старшеклассников в системе профильного образования: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. Челябинск, 2011. 50 с.
21. Иванов В. Н., Патрушев В. И. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления. Москва: Изд-во «Экономика», 2001. 327 с.
22. Иванова А. Б. Активизация лидерского потенциала студентов вуза в процессе внеучебной деятельности: автореф. дисс. . д-ра. пед. наук. Челябинск, 2010. 24 с.

23. Иванова Т. Н. Современная молодежь как социально-трудовой ресурс общества. *Балтийский гуманитарный журнал*. 2015. № 2 (11). С. 15 –17.
24. Ильинский И. М. Молодежь планеты: глобальная ситуация в 90-х годах, тенденции и перспективы. Москва : Голос, 1999. 323 с.
25. Інтеграція молоді в сучасні економічні відносини: Щорічна доп. Президентіві України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2000 року). Київ: Укр. ін-т соц. дослідж., 2001. 120 с.
26. Каган М. С. Человеческая деятельность: опыт системного анализа. Минск : Политиздат, 2004. 328 с.
27. Капська А. Й. Соціальна робота: деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю: навчально-методичний посібник. Київ : УДЦССМ, 2001. 220 с.
28. Ковалев В. В. Анализ баланса, или как понимать баланс: учеб.-практ. пособие. Москва: Проспект, 2008. 448 с
29. Коряковцева О. А. Молодежь как психологический феномен. Материалы III Всероссийской научно-практической конференции «Системогенез учебной и профессиональной деятельности» : Ярославль: Канцлер, 2007. 81-84 с.
30. Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України. Львів : Альма-матер. 2003. 316 с.
31. Кудренко Б. В. Сутність та механізми інституціоналізації молодіжних громадських організацій в Україні. *Економіка та держава. Міжнародний науково-практичний журнал*. 2011. № 7. С. 118 –121.
32. Лисовский В. Т. Духовный мир и ценностные ориентации молодежи России. Санкт-Петербург: ГУП, 2000. 256 с.
33. Лиссовский В. Т. Методология и методика изучения идеалов и жизненных планов молодежи: автореферат кан. дис. Львов, 2008. 100 с.
34. Луков В. А., Рожнов О. А. Государственная молодежная политика и национальная безопасность. *Безопасность Евразии*. 2006. № 3. С.14 –24.

35. Лущик А. А. Региональная политика обеспечения населения доступным продовольствием. *Известия ИГЭА*. 2012. № 1(81). С. 95.
36. Мангейм К. Диагноз нашего времени. Москва.: Юристъ, 1994. 704 с.
37. Марков В.Н., Синягин Ю.В. Потенциал личности. Воронеж: МОДЭК, 2000. № 1. С. 250 – 262.
38. Мирошкина М. Р. Зарубежный опыт организации работы с населением в местных сообществах. Москва : Кейп Паблишерз, 2010. 820 с.
39. Молодежная политика: зарубежный и отечественный опыт : анализ. вестн. Москва : *Аналитич. Упр. Совета Федерации федерал. Собр. РФ*, 2007. № 4. С. 56.
40. Молодь в умовах становлення незалежної України. Щорічні доповіді Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету міністрів України про становище молоді в Україні. Київ : Либідь, 2012. 316 с.
41. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти. Київ : Ін-т демографії та соціал. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.
42. Мордвинцев И. А. Современный взгляд на молодежную политику. *Философия социальных коммуникаций*. 2011. № 1 (14). С. 34 – 55.
43. Невлева И.М., Глушкова В.Г. Инновационная организация социальной среды. *Вестник УМО вузов России по образованию в области социальной работы*. 2012. №2. С.143–155.
44. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління. Київ: Вид-во УАДУ, 1998. 160 с.
45. Обучение социальной работе: Преемственность и инновации. под ред. Ш.Рамон и Р. Сарри. Минск: Аспект-Пресс, 1996. 157 с.
46. Оганян К. М. Инновационные методы практики социальной работы. Санкт-Петербург.: Политика, 2015. 450 с.
47. Підлісний М. М., Шубін В. І. Молодь як об'єкт соціологічного аналізу: монографія. Дніпропетровськ: ДДФА, 2011. 270 с.

48. Платонова Н. М. Инновации в социальной работе: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования Донецк: Альма-матер, 2012. 340 с.
49. Подмарков В . Г . Человек в мире профессий. *Вопрос философии*. 2002. № 8. С. 55.
50. Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно – технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю : Закон України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2150-15#Text> (дата звернення 17.11.2020).
51. Про молодіжні та дитячі громадські організації. Закон України Урядовий кур'єр. 1999. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text> С. 151-156.
52. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення 05.09.2020).
53. Разумный В. А. Венец творения, или ошибка природы. Псков: ООО «Псковское возрождение», 2006. 240 с.
54. Руденко Г. Г. Специфика положения молодежи на рынке труда. *Социологические исследования*. 2002. № 5. С. 101 – 107.
55. Савенков А. И. Потенциал личности. *Антропологический, деятельностный и культурологический подходы. Тезаурус*. 2005. № 5 (24). С. 182.
56. Скворцова М. Б., Слуцкий Е. Г. Потенциал молодого поколения как фактор социально-экономического развития региона. *Региональная экология*. 2006. № 3. С. 45 –59.
57. Соколов А. В. Современные институты молодежной политики в Европе: история становления и развития. *Вестн. междунар. организаций: образование, наука, новая экономика*. 2009. № 1 (23). С. 84–99.
58. Социально-молодежная работа: зарубежный опыт [Текст]: Учебно-методическое пособие. / Гос. Ком-т. Российской Федерации по делам

молодежи; Институт молодежи. Центр образования молодежи «Демократия и развитие». Москва: Политика, 2007. 288 с.

59. Сулейманова, Г. В. Право социального обеспечения. Ростов н/Д, 2003. 400 с.

60. Суртаев В. Я. Молодежь как объект и субъект культурной политики. Санкт-Петербург: Издание Санкт-Петербургского государственного университета культуры и искусств, 2008. 320 с

61. Суходольский Г. В. Математическая психология . Санкт-Петербург: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1997. 321 с.

62. Тонышева Л. Л., Чейметова В. А. Социально-трудовой потенциал территории: выбор стратегии развития URL : <http://law.admtyumen.ru/noframe/> (Дата обращения 20.10.2020).

63. Трясцын Ю. А. Молодежная политика: проблемы, поиск, стратегия. *Служба кадров*. 2003. № 5. С. 16 – 20.

64. Управление экономическим потенциалом организации : учеб. пособие / А. П. Романов, Г. Г. Серебренников, В. М. Безуглая, О. В. Кирилина, М. К. Чарыкова. Тамбов : Изд-во ФГБОУ ВПО ТГТУ, 2012. 88 с.

65. Управління суспільним розвитком: словник-довідник. За заг. ред. А. М. Михненко, В. Д. Бакуменка. Київ : Вид-во НАДУ. 2006. 210 с.

66. Управління суспільним розвитком: словник-довідник. За заг. ред. А. М. Михненко. Київ : Вид-во НАДУ. 2016. 340 с.

67. Федорчак О. Класифікація механізмів державного управління. *Демократичне врядування: науковий вісник*. 2008. Вип. 1. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/devr/2008-01/o_fedorchak.pdf (дата звернення 30.09.2020).

68. Филиппов Ф. Социолог о молодежи. Минск, 2007. 340 с.

69. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва.: Советская Энциклопедия, 1983. 840 с.

70. Ханжина В. Структура рыночного потенциала предприятия. *Проблемы теории и практики управления*. 2001. № 6. С. 12 – 16.
71. Холостова Е. И. Социальная работа с пожилыми людьми: учебно-методическое пособие. Москва: Соц.-технол. ин-т, 2009. 400 с.
72. Черниш Н. Й. Соціологія: підручник за рейтингово-модульною системою навчання. Київ : Знання, 2009. 468 с.
73. Шкрабак І. В. Синергетична концепція стратегічного управління економічним розвитком територіальних утворень. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. С. 19 – 20.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Горбенко Ірина Олександрівна, студентка 2 курсу магістратури , форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти aleksandrovnaira98@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з активізації економічного потенціалу молоді» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Горбенко І.О.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Широбокова О.О.